

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra nederlandistiky

Studijní rok 2022/2023

De Engels-Nederlandse oorlogen als historisch strijdpunt

The Dutch-Anglo Naval Wars as a Historic Point of Contention

Anglo-nizozemské námořní války jako bod sporu mezi historiky

Magisterská diplomová práce

Nizozemská filologie

Bc. Dominik Malíšek

Vedoucí práce: **Mgr. Jana Engelbrechtová, Ph.D.**

Olomouc 2023

Verklaring:

Ik verklaar dat ik mijn masterscriptie zelfstandig geschreven heb en alle vakliteratuur en bronnen die ik gebruikt heb in de literatuurlijst heb vermeld.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svou magisterskou práci napsal samostatně a že jsem v ní uvedl veškerou použitou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne 9.5.2023

Dominik Malíšek

Dankbetuiging:

Ik wil graag van harte mijn dank betuigen aan mijn begeleider, Mgr. Jana Engelbrechtová, Ph.D, voor haar waardevolle adviezen en opmerkingen die mij hebben geholpen bij het schrijven van mijn masterscriptie.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	4
Inleiding.....	6
Historische analyse.....	7
1.1. De Tweede Engels-Nederlandse zeeoorlog.....	7
1.1.1 Een louche vrede en een eerder onafgemaakte zaak.....	7
1.1.2 Zeeslagen & Verloop van de oorlog.....	9
1.1.2.1 Slag bij Lowestoft (Battle of Lowestoft).....	10
1.1.2.2 Slag bij Bergen (Skirmish at Bergen).....	12
1.1.2.3 Vierdaagse zeeslag (Four Days Battle).....	14
1.1.2.4 Tweedaagse zeeslag (St. James' Day Battle).....	16
1.1.2.5 De Tocht naar Chatham.....	18
1.1.3. Het einde van de oorlog en snelle vredesonderhandelingen.....	20
1.2. De Derde Engelse-Nederlandse zeeoorlog.....	21
1.2.1 Een té succesvol klein land in Europa.....	21
1.2.2 Zeeslagen & Verloop van de oorlog.....	23
1.2.2.1 Zeeslag bij Solebay (Battle of Solebay).....	24
1.2.2.2 Zeeslag bij Schooneveld (Battle of Schooneveld).....	26
1.2.2.3 Zeeslag bij Kijkduin (Battle of Texel).....	28
1.2.3 Vredesonderhandelingen met Engeland en het einde van de oorlog.....	30
2. Zijn er onenigheden in de historische bronnen over de Tweede en de Derde Engels-Nederlandse zeeoorlog?.....	32
2.1 Zijn er onenigheden in de bronnen over de Tweede Engels-Nederlandse zeeoorlog?.....	32
2.1.1 Onenigheden bij de Vierdaagse Zeeslag?.....	32
2.1.2 Onenigheden bij de Slag bij Lowestoft?.....	35
2.1.3 Onenigheden bij de Slag in de Baai van Bergen?.....	38
2.1.4 Onenigheden bij de Tweedaagse Zeeslag?.....	39
2.1.5 Onenigheden bij de tocht naar Chatham en het einde van de oorlog?.....	41
2.2 Zijn er onenigheden in de bronnen over de Derde Engelse-Nederlandse zeeoorlog?.....	43
2.2.1 Oneinigheden bij de Slag bij Solebay?.....	43
2.2.2 Onenigheden bij de Slag bij Schooneveld?.....	45
2.2.3. Onenigheden bij de Slag bij Kijkduin en het einde van de oorlog?.....	47
2.3 Slotwoord over de (on)gelijkheden en de oorlogen.....	50
Conclusie.....	53
Bronnen.....	55
Internetbronnen:.....	56

Anotace	57
Conclusion.....	58
Resumé	59

Inleiding

Het doel van deze masterscriptie is, gebaseerd en in vervolg daarop waarmee ik me in mijn bachelorscriptie beziggehouden heb, een uitvoerig historisch analyse van de Tweede en de Derde Engelse-Nederlandse zeeoorlogen van de zeventiende eeuw, gevolgd nog door een hoofdstuk waarin geanalyseerd wordt of er discrepanties bestaan tussen meningen van (bepaalde) Britse én Nederlandse historici over dit thema in de bronnen die ik gebruikt heb.

Ten eerste zullen hierin dus historische feiten genoemd worden, zodat deze scriptie weer als een historische analyse van zowel de tweede en de derde oorlog zou kunnen dienen, met de nadruk daarop gelegd hoe het karakter van de oorlogen veranderd is (ingeval het wel zo was) ten opzichte tegenover de anderen. Ook al ben ik wederom wel van plan om details van bepaalde zeeslagen te noemen, worden deze in deze scriptie iets minder uitvoerig beschreven dan hoe ik het deed in mijn bachelorscriptie.

Tot de sleutelbronnen voor het historisch verhaal hoort weer het boek van Jonathan Israel *The Dutch Republic* en deze keer wordt hiervoor niet het boek *De last van veel geluk* gebruikt (dat wil zeggen voor de Nederlandse kant) maar het boek *Engels-Nederlandse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw*, van de auteurs Anne Doedens en Liek Mulder, aangevuld nog met enkele bevindingen uit de websites als <https://www.deruyter.org/strategie-sub1> en <https://www.toekomstscheveningenbad.nl/na1945/kapers/heldendadenterzee.pdf>.

Daarboven zal ik nog een keer daarnaar streven om daarop te wijzen of er verschillen zijn te vinden daarin wat de historici (de Britse en de Nederlandse) aangeven over deze tijdperiode in hun werken en zo ja, in welke mate, wat het zou kunnen betekenen en waarom. De Eerste Engelse-Nederlandse zeeoorlog, het onderwerp van mijn bachelorscriptie, was inderdaad een omstreden thema en de Tweede en de Derde blijken er ook geen uitzonderingen in dit opzicht te zijn. Aan het einde van deze masterscriptie worden nog alle drie oorlogen vergeleken in die zin bij welke het verschil in interpretatie het meest merkbaar was en bij welke het minst en op welke reden dat gebaseerd zou kunnen zijn.

Historische analyse

1.1. De Tweede Engels-Nederlandse zeeoorlog

1.1.1 Een louche vrede en een eerder onafgemaakte zaak

Op de vraag waarom de Tweede Engels-Nederlandse oorlog uitbrak bestaat er een relatief simpel antwoord – de Eerste oorlog heeft heel weinig opgelost, sommigen zouden zelf stellen bijna niets en het heeft eerder meerdere zaken in gang gezet.

Ostensibly, the First Anglo-Dutch War (1652-54) erupted over the issue of sovereignty of the seas, or rather claims over establishment of territorial waters. (...) The war was really fought over maritime trade – the control and protection of trade routes – and to establish naval and therefore economic dominance over their opponents. The war really did not achieve these aims, and so the Second Anglo-Dutch War (1665-67) and the Third Anglo-Dutch War (1672 -74) were really about unfinished business (...) (Konstam 2011: 6)

Het was maar het begin van een (nog) lange strijd tussen het toenmalige Engeland en Nederland. Mensen die daarin al ietwat inzicht hadden waren zich hiervan bewust waardoor de Tweede Oorlog zeker als geen verrassing kwam, of in de woorden van Jonathan Israel: *”It was one of those wars everyone had expected, and prepared for, over many years.* (Het was een van die oorlogen die iedereen verwacht had en waarop iedereen zich jarenlang voorbereid had)” (Israel 1995: 766)

Ook al wordt het zo genoemd was de Vrede van Westminster, waarmee de Eerste Oorlog beëindigd was, eigenlijk geen vrede maar eerder een benodigde wapenstilstand zodat de twee buiten adem geraakte mogendheden weer konden doorgaan.

Sterker nog, over vrede of zelfs een wapenstilstand kon men spreken alleen in het gebied van Europa: in de rest van de wereld, waar de Engelsen tegen Nederlanders in botsing zijn gekomen gingen oorlogshandelingen gewoon door.

De vijandelijkheden gingen tijdens de relatieve vredesjaren 1654-1665 op sommige terreinen gewoon door. (...) Daardoor leed de grote handelsvloot van de Republiek flinke schade. De beide staten en hun heersers gaven door hun kapers afwisselend wel of geen ruimte te verlenen, signalen af van ongenoegen over dan wel tevredenheid met het Nederlandse beleid. (Doedens & Mulder 2016 : 57)

Met de rest van de wereld worden er inderdaad alle mogelijke (toen bekende) lokaties bedoeld buiten Europa waar Engelsen op Nederlanders (en andersom) konden stoten, in bijzondere mate was dit echter op te merken vooral in enkele gebieden in Noord-Amerika en Zuid-Afrika, Oost-

Indië en in de Cariben. Deze gevechten werden vooral door de Engelse en Nederlandse handelscompagnieën gevoerd – door de Nederlandse West-Indische Compagnie (WIC) en de Engelse Company Royal Adventurers Trading to Africa (later Royal African Company).

Een jaar nadat de Engelse Royal African Company opgericht werd (1660), werden er in de jaren 1661 – 1664 enkele handelsposten en forten (bijvoorbeeld Goeree op Kaap Verde en Sint Antonie aan de Goudkust) in West-Afrika, Noord-Amerika en de Cariben door de Engelsen veroverd met het doel om hierdoor zowel winst te maken als financiële schade aan de Republiek toe te brengen.

Theoretisch gezien zou de WIC deze zaak moeten oplossen, maar die was in die tijd niet zo krachtig om dat zelfs te kunnen doen. Daarom werd De Ruyter door de Staten-Generaal gestuurd naar West-Afrika om de forten en handelsposten te heroveren. Dit lukt hem wel in West-Afrika en de Cariben (daarboven ook bezetting van sommige oorspronkelijk Engelse forten en handelsposten) maar in Noord – Amerika blijft de oorspronkelijke colonie Nieuw-Nederland door de Britten bezet, waaronder ook de stad Nieuw-Amsterdam, het hedendaagse New York. (Doedens & Mulder 2016 : 59)

In een zekere zin had het voorspel van de Tweede Oorlog een heel gelijkend verloop als dat van de Eerste in die zin dat de Republiek alweer geen oorlog wilde, maar Engeland zich bedreigd voelde door haar financiële superioriteit en als Engeland op tenminste hetzelfde niveau wilde blijven hadden ze geen andere mogelijkheid dan de handel van de Republiek lastig te vallen. De verklaring van de oorlog kwam juist in de tijd wanneer het al zo geëscaleerd gedaan werd dat er niets anders kon gebeuren.

De oorlog werd officieel verklaard door Karel II aan de Republiek op 4 Mei in het jaar 1665.

1.1.2 Zeeslagen & Verloop van de oorlog

Doedens & Mulder, , Nederlands-Engelse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden eeuw, p. 58

Misschien nog vol van moed wegens hun herinnering aan de voorafgaande oorlog hadden de Engelsen over die oorlog overal positieve gevoelens en grote verwachtingen. Internationaal gezien overheerste ook de mening dat de Republiek de zwakkere was van de twee, en het moet hier vermeld worden dat het algemeen geloof was ook dat dat de oorlog onjuist was tegen de Republiek. (Israel 1995: 767)

Wat de puur technische staat van de vloeten betreft was dit inderdaad het geval. Hoewel de Nederlanders ijverig bezig met het verbeteren en uitbreiden van hun oorlogsvloot waren tijdens de jaren van de dubieuze vrede en overal het meest daarvoor deden om zich goed op een oorlog te bereiden, leek het vanaf het begin van het conflict nog erop dat de Britten nog steeds nogal de overhand hadden.

De onderstaande tabel kan misschien goed dienen om te kunnen voorstellen dat alhoewel er Nederlanders in het algemeen meer deden voor het verbeteren van hun oorlogsvloot, ze wat later begonnen zijn en in de vroege stadia van de oorlog liepen ze nog een klein beetje achter hun rivaal.

Het aantal oorlogschepen zwaarder dan 1000 ton.

<i>Land/Jaar</i>	1650	1660	1670	1680	1700
<i>United Provinces</i>	29	62	102	66	83
<i>Britain</i>	49	88	84	132	127
<i>France</i>	21	20	114	135	108

Bender, James, Dutch Warships in the age of Sail 1600-1714, p. 33

In principe worden er door de historici vier (vijf) zeeslagen vermeld die doorslaggevend waren voor deze oorlog. Het gaat namelijk over de Slag bij Lowestoft, de Slag bij Bergen, de Vierdaagse zeeslag, de Tweedaagse Zeeslag en de beroemde Tocht naar Chatham, of in de Engelse benaming Raid on the Medway. De laatste was in wezen geen echte zeeslag maar het was de laatste, en sterker nog de beslissende militaire operatie, waarna vrede gesloten werd.

Het begin van de oorlog speelde zich min of meer af naar de positieve gevoelens van de Britten – de eerste zeeslag, de Slag bij Lowestoft, kan eerder als een Britse overwinning beschouwd worden, (maar ook hier is wat ruimte voor discussie – hierover later in deze scriptie) en bijvoorbeeld in het boek van Doedens & Mulder spreekt men over “*een rampzalig begin*”.

Overzicht van de belangrijke zeeslagen van de Tweede Engelse-Nederlandse zeeoorlog (1665 -1667)

Datum	N. benaming	E. benaming	Winaar/uitkomst
13/6/1665	Slag bij Lowestoft	Battle of Lowestoft	Engelse zege
2/8/1665	Slag in Bergen	Skirmish at Bergen	Nederlandse zege
11-14/6/1666	Vierdaagse zeeslag	Four Days Battle	“gelijkspel”
4-5/8/1666	Tweedaagse zeeslag	St. James’ Day Fight	Engelse zege
	+	+	
9-14/6/1667	<i>Tocht naar Chatham</i>	<i>Raid on Medway</i>	<i>Nederlandse zege</i>

Konstam, Angus, Warships of the Anglo-Dutch Wars 1652-74, p. 7

1.1.2.1 Slag bij Lowestoft (Battle of Lowestoft)

Voor de eerste keer in deze oorlog hebben de oorlogsvloten van de twee zeemogendheden elkaar in de strijd ontmoet op 13 juni 1665, niet ver van de zogeheten “Norfolk coast”. Theoretisch zou de slag al twee dagen eerder moeten beginnen, want het was de Nederlandse vloot gelukt al op 11 juni de Engelse vloot te vinden.

Sterker nog zijn de historici van mening dat het eigenlijk het moment moest zijn om de vijandelijke vloot aan te vallen, Nederlanders hadden toen namelijk de loef, een gunstige windpositie, maar de vlootsbeveelhebber, Jacob van Wassenaer Obdam, besloot toen niet te attaqueren.

Na twee dagen (een daarvan een windstille) was de situatie omgekeerd geworden. De Engelsen deden niet dezelfde fout en zodra ze merkten dat de weeromstandigheden gunstig voor hen begonnen te blijken, twijfelden ze niet om de aanval voort te zetten. Zoals de woorden “*een rampzalig begin*” aanduiden, was deze zeeslag een relatief groot fiasco voor de Republiek en dat om enkele redenen.

Hoewel de oorlogsvloot van Nederlanders groter en beter uitgerust en bewapend dan ooit daarvoor was, was het toch nog steeds zo dat de Engelse vloot niet alleen meer oorloschepen telde maar deze schepen waren ook groten, met meer kanonnen en bemanning aan boord.

Verder lijkt het nog steeds erop dat tijdens deze eerste zeeslag probeerden de Nederlanders nog steeds hun oude gevechtstaktiek (de zogeheten *melée*) aan te passen, terwijl de Engelsen hadden al heel goed gebruikt gemaakt van de “*Linieschiptactiek*”.

Dit zou men misschien kunnen stellen op basis daarvan dat bijvoorbeeld in het boek *Engels-Nederlandse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw* daarover gesproken wordt dat *Obdams instructies, afkomstig van Johan de Witt, waren echter simpel en heel duidelijk: “Attaqueren door aborderen (enteren)”*. (Doedens & Mulder 2016 : 67)

Daarbij maakte het voor de Nederlanders moeilijk nog het feit dat ze innerlijk gesplitst waren, wat de binnenlandse politieke overtuiging betreft. Een voorbeeld daarvan volgens Israel, zoals hij het in zijn boek aanduidt: *when the captain of the Gouda (56 guns) ran up the States flag at the commencement of the first battle in the North Sea, his men refused to fight until he replaced it with the Prince’s colours*. (Israel 1995: 767)

Tegenover dit alles stonden dan die Engelsen, met gunstige weeromstandigheden, machtiger vloot, uit ervaringen vanuit de eerste oorlog goed adopterend de beter taktiek van de linieschepen. Opgesomd lijkt het misschien als geen verrassing dus te zijn dat deze slag zo een uitkomst had, interessant is dan het feit, dat de historici in verschillende bronnen eens zijn daarover dat het gevecht min of meer lang onbeslist bleef te lijken.

The opening engagement of the Second Anglo-Dutch War, the battle of Lowestoft, fought in June 1665, was a fiercely contested affair, but after the Dutch flagship Eendracht blew up the Dutch lost heart, and retired from the fight. (...) (Konstam 2011: 35)

De keerpunt van de slag was het moment toen Obdam, met zijn vlaggenschip *Eendracht*, probeerde toch hun linie te handhaven en het vlaggenschip van de vijand aan te vallen maar uiteindelijk is het schip hetzij door onzorgvuldige handelen met het kruit hetzij door een voltreffer in de kruitkamer geëxplodeerd, met de hele bemanning in dat moment dood, inclusief van Wassenaer Obdam.

Deze zeeslag kan ongetwijfeld als een Engelse overwinning beschouwd worden, in het algemeen hebben de Engelsen meer schade aangericht dan andersom en het waren de Nederlanders die als eerste uit de slag trokken. Het is echter wel de Nederlanders gelukt om de meerderheid van de schepen te redden, omdat de Engelsen eigenlijk niet probeerden om de terugtrekkende vloot helemaal te vernietigen. De reden hiervoor is eerder onduidelijk en een van de theorieën luidt dat de Engelse vloot bijna evenzo slecht beschadigd werd dat deze niet in de staat was om de Nederlandse vloot te vervolgen.

1.1.2.2 Slag bij Bergen (Skirmish at Bergen)

Als tweede in de volgorde van de Tweede Engels-Nederlandse zeeoorlog was de Slag in de Baai van Bergen, die plaatsvond op 12 augustus in het jaar 1665 in de Noorse havenstad Bergen die toen behoorde onder het gezag van de Deense koning Frederik III. Het was een mislukte poging van de Engelsen om een VOC-vloot, die goederen van enorme waarde vanuit Azië terug naar Europa aan het transporteren was, in de haven aan te vallen en gevangen te nemen.

Het feit dat de oorlog uitbrak betekende onder andere voor de handelsvloot van de Republiek, dat de wateren van het Kanaal te onveilig zijn geworden om door die route terug te varen, waardoor de vloten die uit Oost-Indië terug naar de Republiek voeren daarvoor opteerden om door een andere route, namelijk ten noorden van Engeland, terug te keren.

Vanaf 25 december 1654 was een buitengewoon rijke retourvloot vanuit Batavia in Oost-Indië onderweg naar de thuishavens van de Republiek. De rijkdom van deze vloot was inderdaad reusachtig, het ging namelijk om (onder andere):

...440 000 pond kruidnagel, 314 000 pond nootmuskaat, 121 600 foelie en ongeveer een half miljoen pond kaneel. Verder 18 000 pond ebbenhout; een grote hoeveelheid zijde en ongeveer 200 000 andere stukken textiel; 22 000 pond indigo; anderhalf miljoen pond salpeter; 18 151 parels, 2 933 robijnen, 3 084 diamanten en 16 580 stuks porselein. De totale waarde bedroeg circa elf miljoen gulden, in tegenwoordige koopkracht meer dan honderd miljoen euro. (Doedens & Mulder 2016: 72)

Bovendien heeft ook Michiel de Ruyter, die op de thuisreis vanuit Noord-Amerika met zijn vloot was, ook de instructies gekregen om via de noordelijk route terug te keren. Hierover werden de Engelsen geïnformeerd dankzij hun ambassadeur in den Haag, Sir George Downing en als gevolg daarvan werd de Britse oorlogsvloot naar de Noordzee gestuurd om zowel de terugkerende Nederlandse oorlogsvloot aan te vallen als de behoorlijk rijk beladen handelsvloot van de VOC buit te maken. De meerderheid van de schepen voeren de oorlogsvloot tegenmoet en een kleiner eskader de handelsvloot.

Het is echter de retourvloot gelukt om veilig de haven van Bergen binnen te varen en voor anker te gaan liggen, wachtend op Nederlandse oorlogsschepen die ze in veiligheid terug naar Nederland zouden kunnen escorteren. Noorwegen was toen een Deense provincie en de Denen werden als bondgenoten van de Republiek beschouwd, aangezien Frederik III nog zoveel te danken had aan de Nederlandse steun in zijn strijd tegen de Zweden (Marine 2021: 40).

In de tussentijd zijn echter de Engelse jachten in de nabijheid van Bergen gevaren en na enkele onderhandelingen heeft de Engelse koning met Frederik III een geheim verdrag gesloten waarin stond dat de Denen de Engelsen zouden helpen de Nederlandse koopvaarders te veroveren, waarvoor er natuurlijk voor de Denen een deel van de buit toegezegd werd.

Dat wisten echter de leden van de fortbemannings in Bergen nog niet en toen om zes uur 's ochtend op 12 augustus de Engelse oorlogsschepen de haven binnenvoeren en naar de Nederlandse schepen begonnen te schieten, wat dode Noren als gevolg had, ook al was het per ongeluk, besloten ze op basis van hun neutraliteit om zich te verdedigen tegen de Engelse vuur, wat zich min of meer aansluiten aan de kant van Nederlanders betekende.

Zo benadeeld en daarbij nog zonder gunstig weer (de wind blies namelijk tegen de Engelse vloot, waardoor de rook van de Nederlandse kanonnen in hun richting kwam wat hetzij een heel slecht of helemaal geen uitzicht betekende) aan hun zijde, liep de schade van de Engelse vloot en de verliezen aan levens van hun bemanning spoedig op.

Na bijna vier uur van zo een gevecht besloot de Engelse vloot zich eindelijk terug te trekken. Ook al ging het om niet zo een groot slag, de verschillen, wat de schade en levensverliezen betreft, waren redelijk groot. En sterker nog was het een belangrijke overwinning in dat opzicht dat er samen met de vloot veel geld de havens van Republiek binnengevaren was, aangezien het na de slag de Nederlanders gelukt was (ondanks enkele heftige stormen) om erna de retourvloot in orde thuis te escorteren, wat inderdaad van enorm belang was in het geval van zo een dure oorlog.

De gezamenlijke verdediging van Hollanders en Noren, maar vooral de afluende wind waardoor de Engelsen geen gebruik kunnen maken van 'branders' en te kampen kregen met een voor hun het zicht benemende rookgordijn (later kleurrijk beschreven als: wy roockten den Salpeter haer in de smoel, datter veel dood geeuwden) maken dat na een 3 ½ uur durende strijd de Engelsen in wanorde op de vlucht slaan. Zij telden meer dan 500 doden en gekwetsten; aan Nederlandse zijde had men 25 doden en 75 gewonden te betreuren. (www1)

1.1.2.3 Vierdaagse zeeslag (Four Days Battle)

Er wordt gesteld, dat de Vierdaagse zeeslag, gevochten op 11 tot en met 14 juni in het jaar 1666, de langdurigste zeeslag van zeilschepen ooit was – bijvoorbeeld in de woorden van Angus Konstam: *With nearly 200 ships involved, the Four Days Battle (1-4 June 1666) has been described as the largest sea fight of the age of sail.* (Konstam 2011: 45) Het gevecht was begonnen dichtbij de Vlaamse kust, ging door het Kanaal door en eindigde bij de Engelse kust.

Deze zeeslag was een gevecht van vloten, die beide veel ware oorlogsschepen telden en die beide heel goed voor het gevecht uitgerust waren. De Engelse vloot, onder het commando van George Monck, de hertog van Albemarle, bestond uit 65 oorlogsschepen met 4.460 stukken geschut en 21.085 opvarenden. In sommige bronnen wordt aangegeven, dat het in de werkelijkheid 80 oorlogsschepen was, dat is in principe waar, maar twintig daarvan werden voor het gevecht naar het zuiden van het Kanaal gestuurd om daar de Franse vloot te stoppen, die blijkbaar onderweg was om de Nederlanders in de slag te helpen. De Nederlandse vloot onder bevel van admiraal Michiel de Ruyter telde 72 linieschepen, dertien fregatten, negen branders, acht adviesjachten en twintig galjoten. De vloot was uitgerust met 4.600 stukken geschut en telde 21.909 koppen (Doedens & Mulder 2016: 89).

Vanuit de aantallen is het zichtbaar dat in dit geval de Nederlanders de overhand hadden, wat het aantal schepen betreft. Die waren al eindelijk ook veel beter uitgerust voor een gevecht en aangaande de tactiek, waren de Nederlanders ook besloten om volledig de linietactiek te gebruiken in plaats van de schepen van de vijand te aborderen.

Het gevecht was begonnen op de eerste dag door de aanval van de Engelse vloot aan de Nederlandse, die in de nabijheid van Duinkerke ankerde, Monck was toen namelijk van mening dat ze gunstige windpositie bezaten en dat het een perfect moment was om de aanval voort te zetten. Dat klopte ook en door deze manoeuvre is het de Engelsen gelukt om zowel de Nederlandse vloot aan te vallen voordat ze hun gevechtslinie konden vormen als hierdoor voor een redelijk lange tijd alleen met de voorhoede van de Nederlandse vloot te vechten, die onder

leiding van Cornelis Tromp was. Dit gedeelte van de Nederlandse vloot werd inderdaad flink beschadigd door de Engelse vloot, het is wat later echter op tijd de Ruyter en de rest van de vloot gelukt om te komen helpen, waardoor het gevecht gestabiliseerd werd en onbeslist voor die dag doorging. Met het vallen van de duisternis werd de hevige, de hele dag durende strijd gestaakt. Op de eerste dag verloren de Engelsen drie schepen en viceadmiraal Berkley, de Nederlanders Cornelis Evertsen de Oude en twee schepen. De schade aangericht aan beide vloten was enorm maar met aanzienlijk meer schade aan de kant van de Engelsen. De slag continueerde de volgende dag, na een hele bezige nacht:

In de nacht van 11 op 12 juni stelden zowel de Nederlanders als de Engelsen alles in het werk om de geleden schade zoveel mogelijk te herstellen. Bij het aanbreken van de dag stortten de beide vloten zich opnieuw op elkaar. (Marine 2021: 44)

De hertog van Albemarle probeerde weer al in de vroege ochtenduren de Nederlandse vloot te attaqueren en de overwinning voor Engeland claimen. Ook al waren de Nederlanders in de meerderheid, hij was naar zeggen helemaal overtuigd over de superioriteit van de Engelse vloot, wat vooral later echter niet zo bleek te zijn.

Niettemin, wat er volgde, na de aanvang op de tweede dag waren wederom flinke gevechten die als gevolg hadden meer en meer schade aan de vloten en meer en meer doden aan allebei kanten. Midden in de dag begon het daarop te lijken dat de Nederlanders straks een goede mogelijkheid zouden kunnen krijgen om het gevecht te winnen, maar het gedeelte van de vloot, waarover Tromp weer het gezag had, raakte in moeilijkheden en moest gered worden, wat een hele hervorming van de gevechtsposities betekende. Ook al bleek het misschien voor een moment als een actie met veel risico's, hebben de Nederlanders precies dat met groot succes gedaan, waardoor ze weer in staat raakten om verder te kunnen vechten.

Zonder duidelijk resultaat eindigde het gevecht ook op de tweede dag, het begon echter meer en meer voelbaar te zijn, dat de Britse vloot de twintig oorlogsschepen, die ze naar het zuiden gestuurd hebben, gewoon miste om de victorie te kunnen halen. Nadat het donker op die dag was geworden, staakten de Engelse zeemannen om verder volgende dag te vechten en omdat de Engelse vloot ook in het gevecht zwaarder beschadigd werd en meer zeelui verloor, besloot Monck om zich met de vloot terug te trekken en met het eskader, dat al in de tussentijd onderweg naar het noorden was, te herenigen.

Op de derde dag deden dus de Nederlanders hun best om de terugkerende Britse vloot in te halen en tot een andere gevecht in de open zee dwingen, het lukte hen echter niet hetzij

doordat de Nederlandse vloot ook zwaar beschadigd was, hetzij doordat de Engelse schepen sneller konden varen, totdat beide vloten eigenlijk al in de avond de monding van de Theems hebben bereikt en het eskader, dat tegen de Fransen moest vechten, de vloot van George Monck met hun 20 schepen heeft versterkt. Vanaf dit moment begon het heel goed voor de Engelsen te lijken, één positief resultaat had de overhaaste terugtocht en de achtervolging voor de Nederlanders wel – enkele Britse schepen hebben de ondiepe bodem in de monding geraakt en bleven hierdoor onbruikbaar voor de rest van de slag.

Met hun zelfbewustzijn door de komst van de andere schepen versterkt waren het alweer de Engelsen, die in het ochtendgloren van de vierde dag nog een keer probeerden door een felle aanval de wereld laten zien wie de winnaar van deze zeeslag moet zijn. De vloten raakten opnieuw slaags, waarbij het nog een keer om uitwisselen van volle lagen gedurende de hele dag gaat.

Maar nog eens en voor dit gevecht voor de laatste keer, ook al waren de aantallen bijna gelijk geworden, toonde de Nederlandse vloot, en vooral de Nederlandse vlootvoogden en bemanning, door uitstekende manoeuvres en bijzonder goed zeemanschap dat de uitkomst van de slag de geschiedenis zal ingaan als Nederlandse overwinning.

1.1.2.4 Tweedaagse zeeslag (St. James' Day Battle)

De vierde en tegelijkertijd voorlaatste zeeslag van de Tweede Engels-Nederlandse zeeoorlog was de, zoals het Nederlanders noemen, *Tweedaagse zeeslag*, of volgens de Britten *the Battle of North Foreland* (ofwel *St. James's Day Battle*).

Het gevecht werd uitgevochten op de dagen 4 en 5 augustus in in het jaar 1666, in het ondiepe gebied van het Kanaal tussen Duinkerken en Noord-Voorland, bij de Kentse kust. Het was een onverwachte nederlaag aan de kant van Nederlanders.

Aangezien de oorlogsvloten, die elkaar in deze strijd ontmoet hebben, bijna precies dezelfde aantallen telden – het was namelijk 87 Nederlandse oorlogsschepen tegen 86 Britse oorlogsschepen, met enkele andere schepen daarbij zoals branders en jachten – leek het vanaf het begin erop dat dit een andere gevecht van grote schaal, en voor lange tijd onbeslist zou kunnen zijn, eigenlijk zoets als de voorafgaande Vierdaagse Zeeslag.

De reden waarom het niet zo een gevecht was lag in de in een bepaald moment zeer ongunstige weeromstandigheden voor de Nederlanders en een perfect gebruik daarvan gemaakt vanuit de kant van de Engelsen. En daarop werd de schuld voor de nederlaag nog aan Tromp de Jonge toegekend omdat hij zich weer eens niet aan de bevelen van de vlootopperbevelhebber (de Ruyter) hield maar doorging met zijn eigen plan.

De vloten raakten slaags op de eerste dag al vroeg in de ochtend. Maar zoals boven vermeld ontstond er op een bepaald moment heel zwakke wind waardoor alleen de Nederlandse voorhoede de Engelse vloot op voldoende schootsafstand naderde. Terwijl de meerderheid van de Engelse vloot hun vuur op dat moment op het zwakkere eskader van de Nederlandse volop konden richten, wat ze ook gedaan hebben met een rampzalig gevolg voor de Nederlandse schepen, bleef de hoofdmacht van de Nederlandse vloot van de strijd afgesneden.

En dat was niet alles. Het is namelijk de hoofdmacht van de Nederlandse vloot juist in het moment gelukt om te komen helpen, toen de Nederlandse voorhoede, zwaar beschadigd, zich begon terug te trekken. Het enige resultaat hiervan was alleen, dat ze hun posities in een zekere zin afgewisseld hadden.

Zo benadeeld probeerde de Nederlandse vloot toch met het ongelijke gevecht voort te gaan, wat voor de rest van de dag hevig vuur en tientallen volle lagen van beide kanten betekende. Met het vallen van de duisternis hield het gevecht op, waarbij de Nederlandse schepen door de Britse omringd bleven. De Ruyter wist op dat moment, gericht op het vervolg van het gevecht tijdens de dag, dat ze de kans hebben om dit gevecht te winnen alleen in het geval, als de Nederlandse achterhoede, onder het commando van Cornelis Tromp, de volgende ochtend te hulp zou komen.

Dat gebeurde echter niet want ook al had Tromp het bevel om zich bij de rest van de Nederlandse vloot te houden, probeerde hij toch de Engelse achterhoede op zijn eigen houtje aan te vallen, waardoor er in zekere zin zijn eigen zeeslagje met het gedeelte van de Engelse vloot ontstond, absoluut los van het hoofdgevecht. Het is hem weliswaar gelukt om de Engelse achterhoede te verslaan, wat schade aan te richten en de schepen te dwingen om zich terug te trekken, maar door zijn beslissing om de rest van de vloot in de steek laten, heeft hij de hoofdmacht van de Nederlandse vloot aan groot gevaar blootgesteld.

Met het aanbreken van de dageraad ging het gevecht onmiddellijk opnieuw door. Het begin van de tweede dag zag er totaal catastrofaal uit – geen eskader van Tromp in zicht en alleen Engelse schepen om zich heen. Er werd gesteld, dat dit één van de diepste en duisterste momenten van het carrière van Michiel de Ruyter was. Hij gaf het bevel om zich zo goed mogelijk te verdedigen en zo veel mogelijk schade aan de Engelse vloot aan te richten terwijl hij ook de koers voor de terugtocht zette. Dat is hem uiteindelijk gelukt en daardoor de meerderheid van zijn gedeelte van de Nederlandse vloot voor een totale vernietiging te redden, maar lange tijd leek het onmogelijk en naar zeggen heeft hij op dit moment zijn beroemde woorden uitgesproken:

(...) *Wat een schaande komt toch over ons! Ik wou dat ik dood was. (...) O God, wat ben ik ongelukkig! Is er onder die duizenden kogels niet één die me wegneemt?* (Doedens & Mulder 2016: 98)

Ondanks dit alles was op zich het resultaat van de zeeslag niet eens zo rampzalig, in de bronnen staat dat de Nederlanders alleen twee schepen verloren hebben tegen één aan de kant van de Engelsen en dat er ongeveer 4.000 Nederlandse doden vielen tegen min of meer de helft van dit aantal, dat de Engelsen te betreuren kregen.

Het grote probleem, dat door deze nederlaag veroorzaakt werd, was het feit, dat de Engelsen hierna de controle over de zee hadden gekregen, waardoor ze de *Holme's Bonfire*, een beruchte raid aan de kust en in de wateren van Vlieland konden doorvoeren.

Volgens schattingen was de economische schade van de raid absoluut enorm – er lag namelijk een handelsvloot van 150 koopvaarders met een rijke lading voor anker, en het gebied van de kust werd ongenadig geplunderd. In het geheel wordt de schade geschat op 12 miljoen gulden, dat omgekeerd naar hedendaagse koopkracht omstreeks 112 miljoen euro betekent. (Doedens & Mulder 2016: 104)

1.1.2.5 De Tocht naar Chatham

De Tocht naar Chatham wordt in de hele Europese geschiedenis als een van de meest briljante en gewaagde militaire manoeuvres ooit beschouwd. Het ging om een riskant plan om weer de overhand te krijgen in het verloop van de oorlog.

Hoewel het de Engelsen gelukt was om de zee te controleren na hun overwinning bij de Tweedaagse Zeeslag, wat ze vooral tot het uitvoeren van de bovengenoemde raid gebruikt hebben om economische schade aan te richten, moest hun oorlogsvloot toch na een bepaalde tijd in de thuishavens terugkeren om een heel eenvoudige reden – de Engelse schatkist, waar het geld van voor het voeren van de oorlog gebruikt werd, was opeens leeg. Het werd dus op een bepaald moment onmogelijk om de oorlog verder te kunnen financieren voor de Engelsen. De feiten die hieraan onder andere sterk hebben bijgedragen zijn de grote pestepidemie, die in 1666 uitbrak en de vuurcatastrofe van 1667 (*Great Fire of London*), die meer dan de helft van Londen vernietigde.

De Nederlanders, aan de andere kant, ook al wordt de enorme schade van de Vlielandramp in acht genomen, hadden hier niet zo veel last van – namelijk na het terugtrekken van de Britse vloot werd de Nederlandse zeehandel min of meer weer op poten gezet en tegelijkertijd de Engelse geblokkeerd.

In 1667 waren reeds beide kanten oorlogsmoe. Er werd al onderhandeld over de vredesvoorwaarden, maar de voorstellen van zowel Engelsen als Nederlanders bleven voor de andere partij onaanvaardbaar.

In die tijd maakte echter de Nederlandse regering zich al zorgen over een mogelijke inval van Franse troepen. Frankrijk was op papier in de oorlog een bondgenoot van de Republiek maar de aanval van het Franse leger in de gebieden van Spaanse Nederlanden wees erop, dat dat in een ogenblik zou misschien kunnen veranderen.

Om de oorlog zo snel af te kunnen beëindigen en de vredesonderhandeling ten gunste van Nederland te versnellen, hebben de gebroeders de Witt, Michiel de Ruyter en enkele andere daarbij betrokkenen een plan bedacht, dat het gewenste resultaat snel zou kunnen brengen – de monding van de Theems binnenvaren, de Medway opvaren en daar op de stranden en in de scheepswerven liggende Engelse oorlogsvloot te vinden en als het zou kunnen, helemaal te vernietigen.

De tocht zelf moest voorafgegaan worden door een rooftocht naar de Engelse kust, als een soort wraak en afrekening voor de catastrofe van Vlieland, hiervoor waren echter de Engelsen op tijd gewaarschuwd door hun spionnen en agenten.

De rooftocht werd dus uiteindelijk afgelast, maar het plan van de tocht wilde men toch uitvoeren. Een gedeelte van de hele oorlogsvloot werd voor dit opdracht gekozen, dat rond 12 juni vanuit de havens in Nederland naar de monding van de Theems voer, waar ze op 17 juni voor anker gingen liggen.

Na enkel overleg bij de krijgsraad gehouden op het vlaggenschip *Zeven Provinciën*, besloten ze de Medway op 20 juni opzeilen. De belangrijkste gebeurtenissen van de hele tocht zijn in principe in vier dagen gebeurd. Het doel was maximale schade aan de Britse vloot aan te richten.

De eerste dag van de aanval werd door een strijdmacht van achthonderd mariniers en soldaten fort Shernees op het eiland Sheppey veroverd. Bij die operatie kwamen de mariniers van Van Ghent (luitenant-admiraal en tegelijk kolonel der mariniers) voor het eerst in actie. De vesting werd gesloopt en de grote en kostbare voorraad masten, kanonnen en touwwerken meegevoerd. Het opperbevel had de manschappen verboden te plunderen, de meeste Nederlanders hielden zich aan deze instructie, ook al was de verleiding groot wraak te nemen voor 'Holmes' Bonfire' van een klein jaar eerder. (Doedens & Mulder 2016: 115)

Wat de tweede dag betreft, op die dag waren de Nederlanders niet zo succesvol. De werven waren door een ketting beschermd die net boven het water was getrokken, zodat geen schepen binnen konden varen, indien niet gewenst. En daarboven waren de Nederlanders in gevecht betrokken met zowel enkele linesschepen, die de haven(s) probeerden te verdedigen als defensieve kustbatterijen. Het is geleidelijk de Nederlanders gelukt de schepen één voor één te veroveren en de ketting doorbreken. (Marine 2021: 51)

Het belangrijkste is echter pas op de derde en vierde dag, op 22 en 23 juni gedaan. Nadat de Britse schepen samen met de walbatterijen overmand werden, was er een aantal schepen door de Nederlanders hetzij tot zinken gebracht hetzij buitgemaakt, waaronder het vlaggenschip van de Britse vloot, *Royal Charles*.

En op de laatste dag, 23 juni, bereikte de Nederlandse aanvalsvloot nog Upnor Castle en uiteindelijk de scheepswerven van Chatham. Zowel de schepen als de bemanning van het kasteel begon een hevig vuur op hun tegenstanders, maar er waren inmiddels branders gestuurd naar de Britse schepen *Royal Oak*, *Loyal London* en *Royal James*, die hierdoor in brand zijn gestoken. Na genoeg schade aangericht te hebben, besloten de Nederlanders terug te trekken, voordat de wateren van Medway te onveilig werden.

1.1.3. Het einde van de oorlog en snelle vredesonderhandelingen

Zoals eerder vermeld waren de onderhandelingen over de voorwaarden van vrede al enige tijd onderweg. De Tocht naar Chatham, ofwel het resultaat daarvan, maakte aan alle discussies een abrupt einde.

Sterker nog, de Nederlanders waren niet alleen succesvol in de oorlog in het Kanaal, het gebied van Europa, maar tevens in de rest van de wereld, waar het ook dreigde dat Nederlandse forten en handelsposten in hun koloniën door de Britten bezet zouden worden. Maar het is de Nederlanders niet alleen gelukt om zich met succes te verdedigen, en enkele koloniën te heroveren (Essequibo en Pomeroon) maar een expeditie van 1667 veroverde zelf de Engelse vesting Paramaribo, en daarmee de kolonie van Suriname. (Israel 1995: 774)

Op 31 juni 1667 werd de Vrede van Breda ondertekend, grotendeels volgens de voorwaarden van de winnaar, van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Wat de resultaten van de vrede aangaat, tot de belangrijkste rekent men de feiten, dat Nieuw-Nederland in de handel van Engelsen zou blijven, maar daarentegen de Nederlanders het veroverde Suriname zouden houden, waar het erop leek dat de kolonie heel rijk aan suiker was. De Engelsen zouden hun claims op Oost-Indië opgeven en de Akte van Navigatie zou in een zekere zin opgeheven

worden, waardoor vooral bedoeld werd, dat Nederlandse schepen opnieuw de goederen vanuit Duitsland naar Engeland mochten brengen en daar verkopen. (Doedens & Mulder 2015: 125)

Al en al was de Vrede van Breda een groot succes voor de Republiek als geheel, maar dan vooral voor de Staten van Holland, de Ruyter en de Nederlandse marine en gebroeders de Witt. En wat minder dan voor de prinsgezinden, wat vooral later de stabiliteit van de binnenlandse politiek zou verder ondermijnen.

Het einde van de oorlog bleek echter niet het definitief einde aan de rivaliteit tussen de twee naties te brengen, als het feit van de Derde Engelse-Nederlandse zeeoorlog aanduidt. Er wordt wel gesteld, dat met deze oorlog de koloniale en economische rivaliteit, vooral buiten Europa, tot een einde gebracht werd, en dat klopt, omdat de derde oorlog, als we dat straks kunnen zien in het volgend hoofdstuk, al van een andere soort en karakter was.

De vrede, die na deze onderhandelingen volgde, werd net als de vrede na de eerste oorlog door de Nederlanders maximaal benut en het wordt tot de meest succesvolle jaren van de Gouden Eeuw toegerekend.

1.2. De Derde Engelse-Nederlandse zeeoorlog

1.2.1 Een té succesvol klein land in Europa

Vergeleken met de twee voorafgaande oorlogen ligt het verschil van het karakter van de Derde Engel-Nederlandse Zeeoorlog vooral daarin, dat het daar niet alleen om Engeland tegen Nederland op de zee ging, maar dat het eigenlijk een onderdeel was van een gemeenschappelijke militaire operatie van andere Europese mogendheden, die het succes van de Republiek als een grote bedreiging voor hun eigen belangen zagen.

In het jaar 1672 werd Nederland aangevallen door het enorme leger van Frankrijk, dat ongeveer 120.000 man telde, en dat nog wat later geholpen werd door de troepen van de Duitse prinsbisdommen Keulen en Munster. De reden voor de invasie was redelijk simpel – sommigen zouden stellen dat na de vrede van Breda van 1667 Nederland de wereldmacht van Europa werd, wat als gevolg altijd had op het Europees strijdtoneel (en natuurlijk niet alleen daar) dat andere Europese mogendheden bondgenootschappen sloten om daar een einde aan te maken.

De Republiek der Verenigde Nederlanden wordt van alle kanten bedreigd. Na de Tweede Engelse oorlog bloeiden handel en welvaart in de Nederlandse Republiek als nooit tevoren. Maar ook dit keer wekte de Nederlandse economische expansie de afgunst

van andere naties. Na 1670 leek het alsof heel Europa samen spande om Nederland op de knieën te krijgen. In 1672 brak de Derde Engelse Oorlog uit, waarbij Frankrijk, Zweden, Munster en Keulen de zijde van de Engelsen kozen. (Marine 2021 :54)

Het jaar 1672 wordt in Nederland *Het Rampjaar* genoemd, het wordt aangeduid als de grootste crisis van het bestaan van de Republiek. Een goede beschrijving, kort en bondig, biedt ons misschien Dr D.J. Roorda aan in zijn werk *Het Rampjaar 1672*:

Zestienhonderdtweeënzevetnig.Rampjaar. Ons land in oorlog met Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen, Jan de Witt wordt vermoord. Prins Willem de Derde wordt stadhouder. En daar hoorde dan bovendien nog bij: “Het volk was redeloos, de regering radeloos, het land reddeloos.” (Roorda 1971: 5)

Dat Engeland daarbij betrokken werd was geen toeval, hun samenwerking met de Fransen is namelijk al in het jaar 1670 begonnen in de vorm van een geheime verdrag te sluiten, de zogenaamde *Treaty of Dover*.

Het idee was dat de Republiek op het land door de Franse troepen en troepen van Duitse bisdommen aangevallen zou worden, en op de zee de handel geblokkeerd zou worden door de Engelse vloot die ook de opdracht had om de Nederlandse visserijen te verwoesten en als dat zou lukken, de Nederlandse zeemacht te vernietigen.

Zowel Karel II van Engeland als Lodewijk XIV van Frankrijk zagen deze invasie als een goede kans om veel geld hierdoor te kunnen maken, de Engelse staatskist werd tijdens de tweede oorlog namelijk helemaal leeg en in de periode van vrede daarna werd het niet veel beter, en voor Lodewijk was Nederland gewoon een klein land, met een veel kleiner land leger om aan te vallen, dat veel geld had en dat misschien makkelijk toegevoegd kon worden tot de Franse rijk. Het verschil van de macht tussen het Nederlandse landleger en de gecombineerde macht van de Franse en Duitse leger was zo aanzienlijk, dat het ervoor zorgde, dat een groot deel van Nederland bezet werd, waarbij de aanvallers weinig verzet tegenkwamen.

Maar van de totale bezetting is de Republiek door een uniek verdedigingselement gered – de zogenaamde Hollandse Waterlinie, wat de voortgang van de invasie op land stopte, door het land onder water te zetten, zodat vooral de artillerie en ruitery niet verder konden.

Op dat moment begon de hoop van de aanvallers op succes bij hun ook gecombineerde zeemacht te liggen – het idee was de Nederlandse vloot te verslaan zodat Nederland ook vanuit de zee aangevallen kon worden door troepen op de Nederlandse kust te landen.

Dat bleek echter niet zo gemakkelijk te zijn, want de Nederlandse vloot liet weer de wereld zien dat zij meer dan bereid was om de Republiek met succes te kunnen verdedigen en men zou kunnen stellen dat het haar verdienste was dat de Republiek dit Rampjaar en de gevolgen vandien overleefde.

1.2.2 Zeeslagen & Verloop van de oorlog

Doedens & Mulder, Nederlands-Engelse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw, p. 130

In verband met de Derde-Engelse Nederlandse zeeoorlog spreekt men over drie zeeslagen van groot belang. Het gaat namelijk om de Zeeslag bij Solebay, Zeeslag bij Schooneveld en zeeslag bij Kijkduin.

Overzicht van de belangrijke zeeslagen van de Derde Engelse-Nederlandse zeeoorlog (1672 -1674)

Datum	N. benaming	E. benaming	Winaar/uitkomst
7/7/1673	Zeeslag bij Solebay	Battle of Sole Bay	gelijkspel
28/5-4/6 1673	Zeeslag bij Schooneveld	Battle of Schooneveld	Nederlandse zege

11/8 1673	Zeeslag bij Kijkduin	Battle of Texel	Nederlandse zege
-----------	----------------------	-----------------	------------------

Konstam, Angus, Warships of the Anglo-Dutch Wars 1652-74, p. 7

Op basis daarvan, dat de Nederlanders de tweede oorlog gewonnen hebben, zou men misschien kunnen vermoeden dat het nu, wat de machtsverhoudingen van de vloeten betreft, uiteindelijk zo zou zijn, dat de Engelse vloot de zwakkere van de twee zou zijn. Maar het was nog een keer niet het geval, op zich was de Nederlandse vloot misschien machtiger dan de Engelse maar omdat de vijandelijke vloot uit de Engelse vloot en nog uit ongeveer dertig Franse oorlogschepen bestond, was het weer het geval dat de Nederlandse vloot tegen een vijand moest vechten die haar in het aantal overtrof. Om een goede beeld daarvan te krijgen maak ik hier nog eens gebruik van een tabel van *James Bender*:

Het aantal oorlogschepen zwaarder dan 1000 ton.

<i>Land/Jaar</i>	1650	1660	1670	1680	1700
<i>United Provinces</i>	29	62	102	66	83
<i>Britain</i>	49	88	84	132	127
<i>France</i>	21	20	114	135	108

Bender, James, Dutch Warships in the age of Sail 1600-1714, p. 33

Zoals al gezegd was het doel van de zeeoorlog de Nederlandse vloot te vernietigen zodat de geallieerde troepen aan de stranden van de Republiek geland konden worden. Gebaseerd hierop ging het vanuit de kant van de Nederlanders om een puur defensieve oorlog (wat in principe niet zo een groot verschil was in vergelijking met de voorafgaande twee, maar hier ging het inderdaad vooral om het overleven van de Republiek), met uitzondering van de eerste zeeslag, die in principe gekarakteriseerd kan worden door de uitdrukking “*de aanval is de beste verdediging*”. Het was een poging van de Nederlanders om de geallieerde vloot aan te vallen voordat de vloeten hun krachten samen konden bundelen.

1.2.2.1 Zeeslag bij Solebay (Battle of Solebay)

Op 7 juni 1672 vond de Slag bij Soleby plaats, de eerste zeeslag in de Derde Engels-Nederlandse Oorlog. De Ruyters vloot verraste – dankzij een verkenningsdienst die wel goed werk verrichtte – de op papier sterkere Engels-Franse vloot op zijn ligplaats in de Solebay. De verwarring die ontstond was beslissend voor de uitkomst van het gevecht,

waarin trouwens de Franse schepen een opvallend gebrek aan activiteit toonden.
(Doedens & Mulder 2015: 132)

Na het begin van de oorlog was het plan van de geallieerde vloot van Fransen en Engelsen om eerst hun schepen in een vloot te verenigen, waarna ze dan van plan waren om verder in het Kanaal te varen, in de wateren daar te patrouilleren waardoor ze de Nederlandse zeehandel en scheepvaart zouden blokkeren en ingeval ze de Nederlandse oorlogsvloot tegen zouden komen, dan hadden ze het bevel om haar te vernielen.

Dit kwamen de Nederlanders dankzij hun verkenningsdienst snel te weten. Omdat een groot deel van het land bezet was door de Fransen, bleef het voor de Republiek van wezenlijk belang om de vrije scheepvaart te handhaven. Om de blokkade te voorkomen, hebben de Nederlandse bevelhebbers een plan bedacht, het idee van dit plan was de Engelse vloot aan te vallen voordat ertoe oorlogschepen van Franse vloot toegevoegd konden worden. Ook al kwam de beslissing, dat dit een goed idee en noodzakelijk iets was relatief spoedig, waren de Nederlanders echter te laat. Desniettemin, toen Solebay en de daar voor de anker liggende vloot in zicht kwamen, besloten de Nederlanders toch de aanval met hun zwakkere vloot met ongeveer de helft van de bemanning van de vijandelijke vloot voort te zetten.

De slag is al vroeg in de ochtend begonnen. Hoewel het gesteld wordt dat men eerder moest beslissen met het plan om de geallieerde vloot aan te vallen, is het de Nederlanders toch gelukt om iets vanaf het begin van deze riskante poging te halen – ze hebben de vloot van de vijand aangevallen toen die nog voor de anker lag. Dat betekende dat de Engelse vloot in haast moest handelen om weg te varen zodat ze samen met de Franse vloot, die een stuk verder ankerde, een gunstige gevechtlinie kon vormen.

Het resultaat hiervan was wel het feit, dat de Engelse vloot de haven op tijd kon verlaten, voordat ze daar vernietigd kon worden, maar de resulterende positie van het Franse en de Engelse gedeelte was, vergeleken met de Nederlandse, heel slecht. Het gevecht begon dus met een hele goede positie voor de Nederlandse vloot, die dit voordeel in principe voor de rest van de slag wel wist te handhaven.

Eerst raakten de voorhoedes van de vloten slaags, aan de Nederlandse kant onder de leiding van Joseph van Ghent, aan de Engelse onder het commando van Edward Montagu, de graaf van Sandwich. Na enkele uren van hevige vuur en uitwisselingen van volle lagen zijn beide bevelhebbers in het gevecht gesneuveld, en het vlaggenschip van Sandwich, de *Royal James*, werd in vuur gezet en gezonken. (Marine 2021: 55)

Na een tijd veranderde de wind waardoor het mogelijk werd voor de centra, geleid door Michiel de Ruyter en Hertog van York, van beide vloten om tegen elkaar in gevecht te gaan. Ook hier spreekt men van een fel gevecht met zwaar beschadigde schepen en veel doden aan beide kanten, dat eigenlijk de hele dag duurde, totdat het vallen van de duisternis om ongeveer negen uur een einde aan het gevecht heeft gebracht. De Nederlandse vloot heeft zich hierna van de slag teruggetrokken.

Opmerkelijk was bij deze zeeslag, dat de Franse vloot niet te hulp voer om samen een linie van oorlogschepen met de Britten te vormen, maar ze bleven alleen om afstand schoten uit te wisselen met de Nederlandse achterhoede. Het was geen goed begin van hun samenwerking. De verliezen aan manschappen waren enorm aan de Britse zijde: ongeveer 2.500 man. De Nederlanders telden slechts enkele honderden doden. Daar stond tegenover dat de Nederlanders meer schepen verloren.

Gezien het opzicht dat geen vloot vernietigd werd en dat beide vloten veel verloren hebben heeft men het, wat de resultaat van de slag betreft, over een gelijkspel. Het is echter een zwakkere vloot gelukt om een sterkere meer schade aan te richten en het plan van de geallieerde vloot tegen te werken. In deze optiek kan het dus wel als een Nederlandse overwinning beschouwd worden. Maar meer hierover in het derde hoofdstuk.

1.2.2.2 Zeeslag bij Schooneveld (Battle of Schooneveld)

De Zeeslag bij Schooneveld vond plaats op twee dagen, namelijk op 7 juni 1673 en op 14 juni 1673. Het was dus geen zeeslag zoals de Tweedaagse Zeeslag, die wel twee dagen duurde maar eigenlijk zou men deze als twee zeeslagen kunnen beschouwen, met een pauze van een week daartussenin. Merkwaardig is dat het exact één jaar na de eerste zeeslag van dit oorlog was.

Doordat de invasie van de geallieerden op het land nog steeds op een dood punt bleef zitten, werd het steeds gewenster om de Nederlanders ook in de rug de aan te kunnen vallen, vanuit de zee dus. Dat was namelijk alweer de opdracht dat de geallieerde vloot kreeg, die vanuit het Kanaal naar de Zeeuwse kust toen was gevaren – daarvoor zorgen dat de Nederlandse vloot eindelijk verslagen zou zijn, waardoor er op de Zeeuwse kust landtroepen geland konden worden.

De Nederlanders wisten dit en ze hebben hierop ook hun strategie gebaseerd. Dat was namelijk veilig in de ondiepe waters blijven en de kust te verdedigen, of als er daartoe een goede mogelijkheid zou komen, de vijand aan te vallen.

De Franse-Engelse vloot heeft een tijd voor de kust gevaren om eigenlijk te weten te komen, dat het wel zo is, dat de Nederlandse vloot daar veilig voor de anker lag, wachtend, wat

er zou gebeuren. De slag op de eerste dag is begonnen door een poging van de voorhoede van de geallieerde vloot om de Nederlandse vloot vanuit de veilige ondiepe waters te lokken, wat in een zekere zin gelukt was, maar niet omdat de Nederlanders in het aas zouden happen, maar omdat ze op dat moment volgens Michiel de Ruyter een goede ligging hadden en ook een gunstige wind. Dat bleek ook waar te zijn.

Doordat de slag begonnen was door deze onverwacht maneuver, is het de geallieerde vloot niet gelukt om een goede slagorde te vormen, en zo bleef het ook voor de rest van het gevecht. Historici zijn het daarover eens, dat deze slag, vooral aan de kant van de Engelsen en de Fransen één grote chaos was. De Nederlanders wisten hun positie daartegen goed kunnen handhaven.

Wat het machtsevenwicht betreft, was ook deze slag geen uitzondering in dat opzicht dat de Nederlandse vloot nog een keer tegen een sterkere vijand in strijd moest komen.

De vloot van de Ruyter telde 64 oorlogschepen, 25 branders, veertien adviesjachten en zeven galjoten, met 3.171 stukken en 14.762 opvarenden. De Engelsen en Fransen hadden met hun 86 schepen, 4.812 stukken en 24.295 man, een duidelijk overwicht. (...) Prins Rupert comandeerde de voorhoede, het Franse eskader van d'Estrées vormde het midden en Sir Edward Spragge voerde de achterhoede aan. Cornelis Tromp leidde de Nederlandse voorhoede, De Ruyter voer in het midden van de vloot (...) en Adriaen Banckert was verantwoordelijk voor de achterhoede. (Doedens & Mulder 2015: 142)

Het gevecht is op de eerste dag rond een uur begonnen en duurde tot de schemering. Verrassend genoeg zijn er in deze slag geen oorlogschepen verloren aan beide kanten, ook al werden alle branders ook aan beide kanten verbruikt. Wel vielen er aan de kant van de geallieerden zo een duizend doden, vooral Engelsen, en ongeveer de helft van dat aantal aan de kant van de Nederlanders.

Dat was daaraan echter geen einde. Na de terugtrekking van de Nederlandse vloot bleef de geallieerde vloot nog voor de Zeeuwse kust ankeren. Beide vloten waren ijverig aan het repareren, afwachtend, wat de vijand zou doen en wanneer het het beste zou zijn om hun rivaal aan te vallen.

Een goede mogelijkheid kwam wederom voor de Nederlanders op 14 juni, wanneer de Ruyter rond vier uur 's middags besloot de aanval voort te zetten. Hij heeft, waarschijnlijk niet daarvan bewust, het moment gekozen, wanneer de Engelsen het besluit hebben genomen om te gaan overleggen:

Toen de strijd wederom een aanvang nam was Spragge, op dat moment de bevelhebber van de Britse voorhoede, juist voor beraad op weg naar het schip van Prins Rupert in de achterhoede. De Britse opperbevelhebber bedacht zich dat Spragge nooit op tijd in de voorhoede aanwezig kon zijn en snelde met zijn hele eskader lags de Franse middentocht naar voren. D'Estrées begreep de actie van prins Rupert niet en probeerde diens eskader voor te blijven. Complete chaos was het gevolg. (Marine 2021: 59)

Ook deze slag duurde de hele dag, zonder beslissende gebeurtenissen, opmerkelijk was echter het feit dat alhoewel men al gewend was om op zee de linieschiptactiek te gebruiken, ging deze slag door met de al ouderwetse stijl van een schip tegen een andere en dat om die reden, dat er aan de kant van de geallieerden helemaal geen gevechtlinie was, waardoor de Nederlanders besloten, dat ze dat ook niet gingen doen. Ook op deze dag hebben de tegenstanders geen schip verloren. De Nederlandse vloot heeft echter alweer haar doel bereikt – de kust bleef veilig, met geen landing van de vijand in zicht.

1.2.2.3 Zeeslag bij Kijkduin (Battle of Texel)

De Zeeslag bij Kijkduin was de laatste slag van de Derde Engels-Nederlandse oorlog, tegelijkertijd ook de laatste poging van de geallieerde vloot van Fransen en Engelsen om de Nederlandse vloot te verslaan zodat de Republiek uitenidelijk vanuit de zee aangevallen kon worden. Daarop was het nog voor enkele decennia de laatste grote slag tussen Engeland en Nederland op zee, want het einde van de derde oorlog maakte aan de rivaliteit tussen deze twee naties een definitief einde. De slag is op 21 augustus 1673 begonnen in de nabijheid van het Dorp Huisduinen, westelijk van Den Helder.

De Nederlandse vloot deed opnieuw qua omvang onder voor de Engels-Franse vloot. De Ryuter beschikte over zestig oorlogschepen met meer dan veertig kanons en daarnaast over vijftien fregatten, 22 branders en achttien adviesjachten. De Nederlandse vloot telde 4.245 stukken en was bemand met 17.368 zeelieden en 2.092 soldaten. De Engels-Franse vloot telde 86 oorlogschepen met meer dan veertig kanons, 28 branders en nog zes andere schepen. (Doedens & Mulder 2015: 145)

Integendeel tot de slag bij Schooneveld verliep deze slag helemaal niet zo chaotisch, men zou eigenlijk kunnen stellen, dat het een samenstelling van drie aparte zeeslagen was, namelijk van

de voorhoeden, achterhoeden en de centa van beide vloten. Omdat de Nederlanders alweer de loef hadden, besloten ze de slag te beginnen door de vloot van de vijand te attaqueren.

De Nederlandse voorhoede onder het commando van Cornelis Tromp kreeg het opdracht om tegen de Engelse voorhoede, onder leiding van Sir Edward Spragge, te vechten. Hier was de Engelse admiraal enorm blij mee want hij heeft eerder gezworen Tromp te verslaan – hetzij door gevangennemen, hetzij door doding. De taak van de Nederlandse achterhoede, onder het bevel van luitenant-admiraal Adriaan Banckert, in deze zeeslag was om tegen de achterhoede van de geallieerde vloot te strijden, die door de Fransen werd gevormd, onder de leiding van D'Estrées.

En de twee centra van de vloten raakten slaags in het midden van dit alles – het ging om de hoofdmacht van de Nederlandse vloot onder de Ruyter en de hoofdmacht van de geallieerde vloot (Engelse schepen vooral) onder Prins Rupert. Zo verdeeld duurde de slag wat tijd, het was toen mogelijk om de donderende kanonnen in bijna heel Noord-Holland te horen, wat een fel contrast bod tegen het gefluister van de gebeden in Nederlandse kerken, om juist de Nederlanders met een overwinning te zegenen. (Israel 1995: 812)

Beide vloten waren onder hevige vuur, er werden volle lagen van beide kanten uitgewisseld. Het bleef onbeslist totdat de Nederlandse achterhoede de achterhoede van de geallieerden, Franse schepen dus, versloeg. Ze raakten wel zwaar beschadigd maar volgens sommigen niet zo veel dat ze op basis daarvan niet verder konden vechten, maar wel beschadigd genoeg volgens dat wat in de bevelen van Lodewijk XIV stond – de schepen niet te veel aan gevaar blootstellen. Als gevolg daarvan voer onmiddellijk de Nederlandse achterhoede te hulp bij het centrum van hun vloot. Dit heeft het gevecht in het centrum in het voordeel van de Nederlandse vloot moeten stellen, maar het is toen de Engelsen gelukt, na enkele tijd wanneer ze door de komst van de Nederlandse achterhoede in tweeën gesplitst waren, om goede orde te handhaven en een bruikbare gevechtlijn tegen het nieuw gevaar te vormen.

Een vergelijkbaar resultaat had het gevecht van de voorhoeden van de vloten – de voorhoede begon in problemen te raken na een heroïsch duel van Spragge en Tromp, waarbij beide admiralen enkele keren hun vlaggenschepen moesten veranderen, omdat de oorspronkelijke schepen zo beschadigd werden, dat ze die niet meer konden gebruiken. Tromp heeft het overleefd maar dat kon men al niet zeggen over sir Edward Spragge. Deze Engelse admiraal, die erkend was als een van de besten aan beide kanten, was tijdens het gevecht in het water gevallen en verdronk.

Dit heeft Prins Rupert spoedig waargenomen, waarna hij besloot om hun een hulpeskader te sturen. Zo heeft hij echter het centrum verzwakt. Desniettemin vochten de Engelsen

verder totdat ze allemaal het licht waren kwijt geraakt – en na het vallen van het duisternis trok de Nederlandse vloot zich terug in de veiligheid van hun ondiepe waters. De geallieerde vloot werd zo beschadigd dat ze ook terug in hun thuishavens moesten varen waardoor de geplande aanval en landing van troepen op de Nederlandse kust alweer en voor de laatste keer voorkomen werd.

1.2.3 Vredesonderhandelingen met Engeland en het einde van de oorlog

Het duurde enkele maanden na de laatste slag, totdat Engeland zich uittrok uit de oorlog en vrede sloot met de Republiek en dat om enkele redenen. De samenwerking van de Britten en de Fransen leek door de hele oorlog namelijk zo slecht te zijn dat Engeland geen zin had om verder te gaan met de oorlog. En bovendien, wat misschien in feite belangrijker was, had Engeland geen geld meer om de oorlog te kunnen financieren. De oorzaak hiervan was niet alleen dat dat de Engelsen van deze oorlog geen winst hebben gemaakt, of tenminste heel weining, maar het kwam ook doordat het de Republiek buiten Europa gelukt was om de Engelse koloniën aan te vallen, bezetten en hun zeehandel daar te paralyseren.

In England, the setbacks, combined with the impact of the Dutch privateering campaign, on English seaborne commerce, not only in home waters, but off North America, Spain, and in the Caribbean, an impact considerably greater than in the previous two Anglo-Dutch Wars, made it impossible for Charles II to continue. English trade and shipping were severely disrupted and, in some sectors, paralysed, rendering the war so unpopular in England, that Charles had no alternative but to withdraw. (Israel 1995: 812)

De vrede werd ondertekend op 19 februari 1674 met het Verdrag van Westminster, waarbij het om de Tweede Vrede van Westminster ging. In het verdrag werden onder andere vooral de bepalingen uit de Vrede van Breda bevestigd – dat Suriname definitief Nederlands werd en daartegen Nieuw-Nederland Engels. Verder bleef het Engels recht bestaan in hun wateren dat de anderen vlag moeten laten zakken om de Engelse schepen te begroeten. En tenslotte, vreemd genoeg, kregen de Engelsen een soort van “schadevergoeding”, waarbij het om een bedrag van twee miljoen gulden ging. (Doedens & Mulder 2015: 148)

Wat de rest van de gebeurtenissen van Het Rampjaar betreft, het vechten tussen de overige partijen ging gewoon door. Twee maanden hierna trokken de Duitse bisdommen ook uit de oorlog terug en de strijd tegen de Fransen continueerde tot het jaar 1676, toen de

Republiek alles wat de Fransen hadden bezet terugkreeg. In 1673 heeft namelijk Spanje aan de oorlog bijgevoegd aan de kant van de Republiek, wat ervoor zorgde dat een groot deel van de Franse soldaten terug moest trekken van het Nederlands gebied. En als gevolg daarvan, dat de oorlog op zee was beëindigd, waardoor de mannen die als matrozen vochten, in het landleger konden ingezet, kregen de Nederlanders langzamerhand de overhand (ook nog in combinatie daarvan dat nadat de zeeoorlog eindigde, kon De republiek veel meer in haar landleger investeren). De vijandelijke troepen werden uit het Nederlands gebied weggejaagd en noch de Fransen, noch de Duitsers hadden enige winst aan nieuwe gebieden gemaakt. De Republiek heeft het Rampjaar niet alleen overleefd, maar territoriaal gezien lukte het om alles terug te krijgen, economisch schade van de hele zaak was echter groot en het begin van de jaren zeventig in de zeventiende eeuw wordt inderdaad als het begin van het einde van de Nederlandse Gouden Eeuw beschouwd.

2. Zijn er onenigheden in de historische bronnen over de Tweede en de Derde Engels-Nederlandse zeeoorlog?

Net als ik het in mijn bachelorscriptie stelde, was het bestuderen van de bronnen, die ik nodig had om hierin de twee oorlogen te kunnen analyseren, eigenlijk het bestuderen van verschillende gezichtspunten, namelijk de gezichtspunten van Britse én Nederlandse historici.

Bij het beschrijven van geschiedenis is het altijd essentieel om te letten op het feit dat dat, wat men ergens leest, ergens anders kan staan geschreven, in verschillende mate van ongelijkheid, of helemaal ontbreken en in plaats daarvan totaal iets anders staan.

Dat er totaal iets anders zou staan, was bij de Tweede en de Derde Engels-Nederlandse Zeeoorlog niet het geval, net als bij de Eerste Engels-Nederlandse Zeeoorlog, het onderwerp van mijn bachelorscriptie. Maar wederom nét als bij de Eerste Zeeoorlog was het zo dat er kleine onenigheden bestaan, dat het ietwat anders geïnterpreteerd werd (en wordt) door de Engelsen en de Nederlanders, waarnaar hier, in dit hoofdstuk wordt gekeken en wat hier vervolgens geanalyseerd wordt.

2.1 Zijn er onenigheden in de bronnen over de Tweede Engels-Nederlandse zeeoorlog?

De vergelijking in dit hoofdstuk is niet chronologisch opgebouwd, ik begin met de onenigheden over de Vierdaagse Zeeslag en de onenigheden over de slag bij Lowestoft, want deze zijn het meest omstreden (het zijn namelijk zeeslagen die allebei in een zekere zin en vanaf verschillende gezichtspunten als gelijkspel beschouwd zouden kunnen worden, de eerste met een grotere kans dan de tweede), en dan ga ik door met de rest van de zeeslagen en het einde van de oorlog en het resultaat daarvan.

2.1.1 Onenigheden bij de Vierdaagse Zeeslag?

De Vierdaagse Zeeslag wordt in dit werk als Nederlandse overwinning beschouwd, net als in de meeste bronnen (waarop die stelling ook gebaseerd is), die ik bestudeerd heb, en wordt dus ook zo aangegeven. Ik heb hierover al een onduidelijk idee gehad nog voor ik besloot om me in mijn scripties met de zeeoorlogen bezig te houden, daarom was het voor mij tenminste een kleine verrassing, dat juist in de eerste bron, die ik opengeslagen had om te bestuderen, het boek *Warships of the Anglo-Dutch Wars 1652-74* van de Schotse auteur Angus Konstam, *11-14 Four Days Battle – draw* stond. (Konstam 2011: 7)

Welnu, dacht ik, als de uitkomst van een zeeslag door de ene partij als een gelijkspel aangegeven wordt en door de tweede als een overwinning, dan zal er zeker iets anders staan in de historische bronnen. Dat bleek eveneens zo te zijn, maar weer iets anders dan wat ik verwacht had.

De reden waarom hierin de Vierdaagse Zeeslag als een Nederlandse overwinning wordt aangegeven is het feit, dat de Engelsen in deze zeeslag veel meer verloren hebben dan de Nederlanders. Daar bestaat geen twijfel over, maar het klopt ook wel dat het uiteindelijk de Nederlanders waren die het gevecht doorgebroken hadden, blijkbaar voordat hun overwinning in een nederlaag getransformeerd kon worden. Ik begin de vergelijking bijvoorbeeld met dat wat Doedens & Mulder in hun werk *Engels-Nederlandse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw* hierover stellen:

*De Vierdaagse Zeeslag was een **Nederlands succes**, hoewel de **Engelsen de overwinning claimden** door erop te wijzen dat De Ruyter de slag had afgebroken. De feiten spreken echter boekdelen. De Nederlanders verloren door brand vier schepen (...), De Engelsen verloren tien schepen (...) Naar schatting vielen er vijfduizend Engelse doden en gewonden (...) tegenover tweeduizend slachtoffers aan Nederlandse kant. (Doedens & Mulder 2016: 95-96)*

Jonathan Israel is het met de stelling, dat dit een Nederlandse overwinning was, min of meer eens, en hij schrijft in zijn boek *The Dutch Republic* kort en bondig:

*The **Dutch marginally triumphed** in the Four Days' Battle, of June 1666. (Israel 1995: 773)*

William Terry Cuttler geeft in zijn werk *Iron vs. gold: a study of the three Anglo-Dutch wars, 1652-1674*, dat gebaseerd is op de toenmalige Britse correspondentie, aan, dat de slag in eerste instantie door de Engelsen als een overwinning beschouwd werd:

*Because of the heavy damage done by the English to the Dutch and disregarding the heavier damage done by the Dutch to the English, Clifford considered this battle to be **an English victory**. He was sure that if the English replenished their supplies of ammunition and other provisions and quickly paid off their sailors, the English could be ready to put*

to sea before the Dutch, and then the world would see who won the battle. (Cutler 1967: 74)

Maar uiteindelijk is dat ook zo, dat in zijn werk de Vierdaagse Zeeslag inderdaad als een Nederlandse overwinning genoemd wordt, ook al blijft hij nog van mening dat het totale resultaat misschien meer op een gelijkspel leek en dat het Nederlandse optimisme, wat de uitkomst van de slag betreft, niet zo terecht was:

*The **Dutch** considered the Four Days' Battle to be their **victory, as it was**, but they felt it was such a great victory for them and a disastrous defeat for the English that public disaffection in England would cause the King to bow out of the war. The initial news of the four days' fight in England was that the **English had won a tremendous victory**. As the days passed and reports continued to come in, it became increasingly obvious that the **battle was not such a tremendous victory**, and perhaps **not a victory at all**, but the inability of the **Dutch** to follow up their victory showed that they **had been hurt perhaps as much** as the English. (Cutler 1967: 74)*

Hiertegenover staan natuurlijk enkele stellingen aan de kant van Nederlandse historici, die hetzij van mening zijn, dat er geen twijfel daarover bestaat dat dit een victorie van Nederlanders was en sterker nog dat het om een belangrijke, duidelijke en heel grote overwinning ging. Geen enkele van de laatste drie (misschien wel de eerste) zou ik het durven noemen en er zijn onder de Nederlanders ook sommigen, die het een gelijkspel noemen.

Als we bijvoorbeeld naar de artikels van de Stichting Michiel de Ruyter, die beschikbaar zijn op de website deruyter.org kijken, dan daarin staat, in het artikel *1666-06, Vierdaagse zeeslag* wat de uitkomst van de slag betreft, dit (misschien enigszins verdraaid of te rooskleurig):

*Het was een **daverende** Nederlandse overwinning, daar was **geen twijfel over**. De Nederlanders waren er van overtuigd dat de Engelse vloot was vernietigd, dat was echter niet waar, de vloot was verslagen, maar zeker niet vernietigd. (...) De overwinning werd pas op de vierde dag behaald nadat De Ruyter het sein voor 'ouderwets' aanvallen had gegeven. De Nederlanders waren gewoon beter in het gevecht op de vierkante meter. (www1)*

Zoiets staat eveneens aangegeven in het artikel *Heldendaden van Nederlanders ter Zee* van de Koninklijke Marine, ook al misschien wat minder enthousiast en waarschijnlijk meer realistisch, met het oog daarop, dat het misschien wel een overwinning was maar zo eentje, die (nog) niet de oorlog heeft gewonnen:

*Ondanks het feit dat de Nederlanders een belangrijke **overwinning** hadden behaald, **betekende de uitslag** van de Vierdaagse Zeeslag nog **niet** het einde van de oorlog. De Nederlandse schepen zouden snel weer hersteld zijn, maar hetzelfde gold voor de Britse vloot. De Engelsen waren nog niet volledig verslagen.* (Marine 2021: 46)

De Nederlandse historicus Ronald Prud'homme van Reine is in zijn bevindingen in zijn artikel *Zeehelden: wie waren ze ook alweer* wellicht het meest pessimistisch dan wel realistisch met zijn stelling, waar hij niet aarzelt om aan te geven, dat de slag onbeslist eindigde (een gelijkspel dus), ook al voegt hij toe, dat moreel gezien, kan het toch als Engelse nederlaag beschouwd worden:

*Tussen 11 en 14 juni werd op de Noordzee tussen Duins en Duinkerken de Vierdaagse Zeeslag uitgevochten, het langste treffen ter zee uit de wereldgeschiedenis. Na drie dagen strijd leken de Nederlanders de overhand te krijgen. Op de vierde dag voegde een eerder weggezonden Engels eskader zich bij de hoofdmacht. Met onbeschadigde schepen en frisse manschappen putten de Engelsen nieuwe moed en de zeeslag **eindigde onbeslist**, al waren **de Nederlanders de morele winnaars**.* (Prud'Homme van Reine 2010: 7)

2.1.2 Onenigheden bij de Slag bij Lowestoft?

De Slag bij Lowestoft zou misschien als min of meer het omgekeerde geval genoemd kunnen worden tegenover de Vierdaagse Zeeslag. Terwijl de slag hier in dit werk, en in alle bronnen ook als een Engelse overwinning staat, is er wat ruimte voor discussie. Met dezelfde logica die gebruikt werd bij het bepalen van de uitkomst van de Vierdaagse Zeeslag zou namelijk de Slag bij Lowestoft, vooral vanuit de Nederlandse kant ook als een gelijkspel beschouwd kunnen worden. Laat ons dus gaan kijken, wat er in de bronnen staat.

In het boek *Warships of the Anglo-Dutch Naval Wars 1652-74* geeft Angus Konstam in zijn overzicht aan heel duidelijk – *13 June, Battle of Lowestoft – English victory*. (Konstam 2011: 7)

Dat, wat Jonathan Israel in *The Dutch Republic* vermeldt, stemt met de bovenstaande toe:

The opening great battle, off Lowestoft, in June 1665, seemed amply to confirm the predictions of the English superiority and justify the confidence of English merchants and colonial governors. The Dutch sent out the most powerful fleet they have ever assembled (...). But the capital ships could not match the firepower of the English three-deckers. (Israel 1995: 768)

Bij enkele bevindingen van William Terry Cutler in *Iron vs gold: a study of the three Anglo-Dutch wars* wordt het al interessanter, er worden enkele dingen toegegeven die eerder het resultaat van de zeeslag op een gelijkspel doen denken, maar in het algemeen is de auteur daarin ook van mening dat deze zeeslag een Nederlandse nederlaag was, en in geval het verder zou gaan, of de Engelsen de Nederlandse vloot konden achtervolgen, zou het voor de Nederlanders nog erger kunnen worden:

*The Dutch retreated under the cover of Admiral Tromp and, although there is a long, involved story as to why the English failed to pursue, the most logical **reason** is that their **masts and rigging were so crippled** by the Dutch fire that they were unable to give chase. Because the Dutch fleet had been **able to retreat** to safety and the English had not pursued, the defeat was not **as bad** for the Dutch as it could have been, however it was **a stinging defeat**. (Cutler 1967: 62-63)*

Doedens & Mulder geven in *Engels-Nederlandse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw* ook aan, dat deze slag een Britse victorie was, maar in enkele aspecten sluiten ze ook ernaar wat er hierboven bij de bevindingen van Cutler gevraagd wordt, namelijk hoe groot de victorie was en waarom hebben de Engelsen de Nederlandse vloot dan niet helemaal vernietigd? Deze vraag stelt de Zweedse diplomaat Harald Appelboom in zijn brief:

*... hoe ongelukkig de slag voor de Staatse vloot is afgelopen. Sindsdien zijn verreweg de **meeste schepen teruggekeerd**, slechts **weinige** waren **beschadigd**, en er worden er maar tien of elf vermist, die meestaal in de lucht zijn gevlogen, zodat de Engelsen niet veel buit hebben behaald. Desalniettemin zijn de schande en de gevolgen van de zaak er niet minder om. (...) Waar men hier zich zeer over verwondert, is dat de Engelsen niet meer voordeel uit hun overwinning hebben gehaald. **Waarom hebben ze de hele vloot, die als het ware voor het grijpen lag, niet geruïneerd?** Men vermoedt dat ook bij hen **een en***

ander niet in orde moet zijn geweest, en dat zij al hun kruut en munitie hadden verschoten.
(Doedens & Mulder 2016: 71-72)

Verder wijzen de auteurs in datzelfde boek ernaar dat ook al beide kanten van mening waren (en zijn) dat het echt een Engelse zege was, werd (en misschien nog wordt) het vooral in de toenmalige correspondentie sterk overdreven – het best voorbeeld hiervan zijn de notities vanuit het dagboek van Samuel Pepys, waarin staat:

*Eindelijk het grote nieuws, de Hollanders zijn **totaal verslagen**. (...) al hun vlagofficieren zijn gesneuveld. (...) We hebben 24 van hun beste schepen veroverd, er zijn acht tot tienduizend Hollanders gedood, terwijl onze verliezen minder dan zevenhonderd man bedragen. **Nog nooit hebben we zo een overwinning behaald.*** (Doedens & Mulder 2016: 72)

Maar naast verwijzingen daarop dat het heel erger kon verlopen ingeval de Engelsen niet eveneens in een slechte staat waren en dat de grootheid van de victorie overdreven wordt, zijn er misschien verrassend genoeg geen pogingen te vinden om de slag tenminste als een gelijkspel aan te geven. Bijvoorbeeld in het artikel van Ronald Prud'homme van Reine is het mogelijk om deze opmerking te vinden:

Het eerste treffen van de Tweede Engelse Oorlog, de slag bij Lowestoft op 13 juni 1665, liep op een grote nederlaag voor de Nederlandse vloot uit. (Prud'homme van Reine 2010: 6)

en in het artikel *Heldendaden van Nederlanders ter Zee* van de Koninklijke Marine staat dit, ietwat minder doemdenkend:

De uitslag van de zeeslag bij Lowestoft betekende een duidelijke Britse overwinning. (...) Maar de Britse overwinning was een tactische: de Nederlandse oorlogsvloot was niet definitief uitgeschakeld, zoals de Engelsen in de daarop volgende jaren zouden merken. (Marine 2021: 40)

2.1.3 Onenigheden bij de Slag in de Baai van Bergen?

Over de Slag in de Baai van Bergen bestaan er bijna geen onenigheden, er is toch iets merkwaardigs te vinden wanneer men ernaar kijkt, hoe de informatie hierover in de bronnen aangegeven wordt. In de Nederlandse bronnen wordt deze slag natuurlijk overal genoemd, een overwinning mag namelijk in het overzicht niet ontbreken, maar er bestaat ook een serieuze reden waarom het voor de Republiek zo een belangrijke zeeslag was, en dus zeker noemenswaardig – doordat het geen nederlaag was, werd er enorm veel geld letterlijk gered (door het redden van de rijke handelsvloot), en de hoeveelheid geld, die een land voor het voeren van een oorlog ter beschikking heeft, is min of meer de beslissende factor.

In sommige Engelse bronnen wordt de slag niet vermeld, in sommige wel, daar wordt het echter zo gepresenteerd, dat het eerder een Britse mislukking was van kleine schaal om wat schade aan te richten en voor zich wat geld te krijgen.

In het boek *Warships of the Anglo Dutch Naval Wars 1652-1674* van Angus Konstam staat wel duidelijk, dat het een Nederlandse overwinning was, maar er wordt niet over een zeeslag gesproken, er staat namelijk *Skirmish* (schermutseling) *at Bergen – Dutch Victory*. (Konstam 2011: 7)

In *The Dutch Republic* van Jonathan Israel wordt deze zeeslag helemaal niet vermeld, en misschien het meest opmerkelijk zijn de verwoordingen van de tekst vanuit de *Iron vs. Gold: a study of the three Anglo-Dutch Naval War, 1652-1674* van William Terry Cutler waar het ietwat daarop lijkt alsof de Nederlandse kant van niet zoveel van belang was, alsof het bijna geen actieve deelname aan de slag had. Het wordt namelijk vooral als een blunder beschouwd wat de onderhandelingen tussen Engeland en Denemarken betreft, en dat het gedeelte van de Britse oorlogsvloot alleen door de Deense forten verslagen was:

In the Danish harbour of Bergen was a rich Dutch merchant fleet which had fled there seeking safety from the English. The neutral Danish king offered, for a share of the booty, to allow the English fleet to attack the Dutch merchant ships, but a misunderstanding arose - while the English warships were entering the harbour and the guns of the Danish forts opened fire on the English, killing and wounding four hundred men; among the dead were six English captains. To get out of the mess he was in, the Danish king allied with the United Provinces and declared war on England. (Cutler 1967: 64)

2.1.4 Onenigheden bij de Tweedaagse Zeeslag?

Evenals bij de Slag in de Baai van Bergen, bestaat er geen grote discussie in de bronnen zoals bijvoorbeeld bij de Vierdaagse Zeeslag. En evenzo zijn er alleen enkele kleine dingen die opmerkelijk zijn.

Wat de meningen in verband met de uitkomst van de zeeslag en van de belangen voor de continuatie van de oorlog betreft, zou men kunnen stellen dat in alle bronnen die ik gebruikt heb overal staat, dat dit een duidelijke Engelse overwinning was en dat het een verlies van de controle over de zee voor de Nederlanders betekende.

In sommige Nederlandse bronnen wordt echter ernaar verwezen, dat ook al was het een nederlaag, dat erger had kunnen uitlopen, waardoor het misschien niet zo een groot victorie was, als het misschien door de Engelsen gesteld zou kunnen worden. Er zijn namelijk onderscheiden in het aantal van verliezen van zowel levens van de zeelui als onder oorlogsschepen. In de Engelse bronnen ziet men van beide een aanzienlijk groter getal, waartegen in de Nederlandse bronnen er slechts een helft van staat, in sommige gevallen héél wat minder, dan in de Engelse. Dus de stelling van de Engelse bronnen wordt in twijfel gebracht, *that the Dutch suffered heavy losses*, zoals het bijvoorbeeld Jonathan Israel in *The Dutch Republic* stelt:

The Dutch marginally triumphed in the 'Four Days' Battle, of June 1666, but again were defeated, with heavy losses in the St James's Day Fight (4 August 1666). (Israel 1995: 773)

Daartegen staan bijvoorbeeld stellingen van de Stichting Michiel de Ruyter en van de Koninklijke Marine in de artikelen *De Tweedaagse Zeeslag, 4-5 augustus 1666 (St James's Day Fight, 11-14 July)* en *Heldendaden der Nederlanders ter zee*, waar dit wordt gesteld:

In cijfers uitgedrukt was de winst voor de Britten niet erg groot. Twee Nederlandse schepen waren vernietigd tegen één Engels schip. Maar de Engelse vloot domineerde nu de Hollandse en Zeeuwse kustwateren en liet dat weten ook. (Marine 2021: 48)

Hoewel er sprake was van een nederlaag omdat de vloot naar de eigen havens had moeten terugkeren terwijl de Britse vloot in zee bleef, hadden de onzen slechts twee schepen verloren. Wel waren er veel doden en gewonden te betreuren. Onder de

gesneuvelden bevonden zich vier vlagofficieren en tenminste zes kapiteins. Over het totaal aantal doden en gewonden bestaat geen zekerheid. (www1)

Interessant zijn hierbij vooral nog de bevindingen van de auteurs Doedens & Mulder in *Engels-Nederlandse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw* waar er gesteld wordt, dat bij deze zeeslag de uitkomst weer sterk overdreven werd, dat de realiteit ietwat anders was:

*De Tweedaagse Zeeslag was een zware klap geweest voor de Hollanders. Volgens de Britse auteur Tinniswood verloren Rupert en Monck maar één oorlogschip, de Resolution, met 58 stukken en driehonderd opvarenden. De Ruyter verspeelde volgens hem echter **wel twintig schepen**. In **werkelijkheid** waren het er maar **twee**: de Tholen en de Sneek. De Nederlanders zouden **vierduizend doden en drieduizend gewonden hebben moeten incasseren**. Ronald Prud'homme van Reine komt tot een lagere schatting door te stellen dat bijna alle schepen van de Nederlandse vloot – hoe beschadigd ook – terugkeerden. Aan de zijde van de Republiek vielen **vijfentwintighonderd doden, tegenover de helft van dat aantal aan Engelse kant**. (...) (Doedens & Mulder 2016: 99)*

Opmerkelijk was nog dat wat er in hetzelfde boek aangegeven wordt over de ramp van Vlieland en Terschelling, die min of meer verbonden kan worden gezien met de Tweedaagse Zeeslag. De auteurs vertellen het verhaal wat er tijdens de rooftocht gebeurde op basis van brieven en getuigenissen van de lokalen, die dat misschien zelf hebben gezien. Vanuit de Nederlandse perspectief wordt er dus gesteld, dat het een rooftocht was, met alle gruweldaden en verschrikkingen van dien, terwijl beschreven vanuit de Engelse kant lijkt het erop, dat ook al het een raid was, probeerden de Engelsen daarbij toch humaan op te treden.

*Als we een Engels pamflet uit deze tijd moeten geloven, werd de operatie **humaan uitgevoerd** en hield men rekening met de achtergebleven oude mannen en vrouwen. Dat was echter vroegmoderne oorlogspropaganda, zoals ook blijkt uit het verhaal van de dominee. Die wist ook nog te melden dat een zieke vrouw – opzettelijk? – te laat uit haar brandende huis zou zijn gehaald. Al met al een echte raid waarbij vooral de burgerbevolking het slachtoffer werd. (Doedens & Mulder 2016: 107)*

2.1.5 Onenigheden bij de tocht naar Chatham en het einde van de oorlog?

Toen ik de literatuur over de *Raid on Medway* aan het bestuderen was, kwam ik al in de eerste momenten zulke woorden tegen als *vernederend* en *humiliating* voor de Engelse kant en *eclatant* en *briljant* voor de Nederlandse. Ik dacht onmiddellijk, dat bij gebeurtenissen die met deze woorden beschreven worden men veel versies kan verwachten te vinden in verschillende bronnen.

Welnu, in de werkelijkheid is het integendeel. In de Nederlandse bronnen staan er natuurlijk zulke verwoordingen waarbij de trots op de daden van hun voorvaderen goed voelbaar is (en naar mijn mening terecht). Daar bestaat geen twijfel over, daarin wordt overal over een “groot victorie” gesproken, sterker nog een victorie dat het voor de Nederlanders mogelijk maakte om de oorlog met resultaten ten gunste van Nederland te kunnen eindigen.

Dit hoofdstuk houdt zich bezig vooral met verschillen, maar in dit geval vind ik het correct om te verklaren, dat ook de Engelse bronnen de eer de Nederlanders toekennen, dat ze ook toegeven dat dit operatie niet alleen briljant en riskerend was, maar ook perfect getimed en uitgevoerd. Ik neem als voorbeeld de verwoordingen die men in de master thesis van William Terry Cutler kan lezen:

*The Dutch attack on Chatham must be accounted **one of the most brilliant, audacious, and completely successful strokes in the annals of naval warfare.** From start to finish the operation was conducted with consummate skill. The navigation of the Thames estuary by so large a fleet, and still more, the orderly retreat down the Medway, spoke volumes for the fine seamanship of the Dutch officers and crews. (Cutler 1967: 81)*

Verder vermelden Doedens en Mulder in *Engels-Nederlandse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw*, een uitspraak van de Engelse admiraal Lord Louis Mountbatten (1900-1979) over de Medway Raid, die luidde:

It is the only defeat we are proud of. Waartoe de auteurs dan toevoegen, ofwel het was een eer om van een grote held als De Ruyter te verliezen. (Doedens & Mulder 2016: 122)

Wat men echter in de Nederlandse bronnen niet kan vinden, en in de Engelse wel, is de grote schuld, die wordt gegeven aan Karel II, voor zijn geldpolitiek en aan *bijna ongelooflijke incompetentie* van de Engelse verdediging. Ze zijn daar namelijk van mening dat deze twee factoren, wat dan zeker ook een stukje waarheid is, het mogelijk hebben gemaakt voor de

Nederlanders om zo succesvol met de tocht te kunnen zijn. Bijvoorbeeld Angus Konstam schrijft in *Warships of the Anglo-Dutch Wars 1652-1674* dit:

*The foundations of the spectacular Dutch raid on the main English fleet anchorage in the River Medway were laid by Charles II. **The extravagant expenditure** of the King and his court had all but bankrupted the country, and so to save money the fleet was placed in reserve during 1667. (...) The Medway was actually poorly defended, with just one fort at Sheerness guarding the mouth of the river, and a boom and a handful of gun batteries protecting the main anchorage further upstream. (Konstam 2011: 36)*

Als we nog een keer in de *Iron vs. gold: A study of the three Anglo-Dutch wars, 1652-1674* van Cutler zouden gaan kijken, we zouden vinden dat daar vooral als de basis van het grote succes van de Nederlanders de onbekwaamheid van de Engelsen beschouwd wordt, dat de schuld grotendeels aan de slechte organisatie en het daardoor slechte verloop van de Engelse verdediging toegekend wordt:

*A large measure of the responsibility for the success of the Dutch adventure must go to the English for the **almost unbelievable mismanagement and disorganization** with which they handled the affair. The hastily erected shore batteries failed, not just because they were manned by hastily recruited volunteers, but because the oak planks that should have been available in more adequate quantities had been stolen and/or embezzled. (...) Another example of the poor planning that the English used in their hasty defence was that, in their hurry to sink ships to block the channel, they sank a brand-new ship and another ship loaded with valuable supplies for the fleet. (Cutler 1967: 80)*

Wat het einde van de oorlog betreft, het bepalen van de uitkomst en van de winnaar en de verliezer, dan integendeel tot de Eerste Engels-Nederlandse zeeoorlog bestaan er geen twijfels of verschillende versies. Wanneer over de eerste oorlog in het algemeen gesteld wordt dat de oorlog door de Britten gewonnen werd en de vrede daarna door de Nederlanders, hier wordt overal aangegeven dat de Nederlanders de winnaars waren van zowel de oorlog als van de vrede, die dan volgde.

Zelfs Samuel Pepys verklaart in zijn dagboek over het verloop van de zeeoorlogen, dat de markerings van de Nederlanders als winnaars gerechtvaardigd toebehoort. Ofwel hoe het men in de masterthesis van Cutler geformuleerd kan vinden:

*Even Pepys, who was no admirer of the Dutch, gave them their due: “Thus, in all things, in wisdom, courage, force, knowledge of our own streams, and success, **the Dutch have the best of us, and do end the war with victory on their side.**” (Cutler 1967: 81)*

2.2 Zijn er onenigheden in de bronnen over de Derde Engelse-Nederlandse zeeoorlog?

Toen ik de bronnen voor de Derde oorlog begon te bestuderen, zag ik bijna onmiddellijk dat het over drie zeeslagen ging, die allemaal in een zekere zin geen duidelijke resultaat hadden. Het is dus vergelijking van wat er bronnen aangeven over deze drie “gelijkspellen”, en zoals we dat bij voorafgaande slagen hebben mogen zien, als een slag als een gelijkspel aangeduidt wordt, is de kans heel groot dat men hierover twee verschillende interpretaties kan vinden.

2.2.1 Oneinigheden bij de Slag bij Solebay?

De Slag bij Solebay wordt aan het begin van het hoofdstuk waar ik me met de analyse van de Derde Oorlog bezighoud als een gelijkspel aangegeven. Eigenlijk dacht ik meteen bij een gelijkspel dat ik een klassieke dubbele interpretatie zou vinden, zowel aan de Engelse als aan de Nederlandse kant ten gunste van hun eigen natie, maar verrasend genoeg was het niet helemaal zo. Beide kanten geven aan dat ze allebei veel mannen in de slag verloren hebben en dat hun vloten zwaar beschadigd werden, maar ook al staat in het overzicht van Angus Konstam in het boek *Warships of the Anglo-Dutch Wars 1652-74* vanuit de Britse perspectief *Battle of Soley Bay – draw* (Konstam 2011: 7), geven de Britten eigenlijk bijna overal toe dat het voor de voortzetting van de oorlog eerder (tenminste van het moreele of tactische zichtpunt dus) als een Nederlandse overwinning beschouwd kan worden. James Bender geeft in het boek *Dutch Warships in the Age of Sail 1600-1714* bijvoorbeeld dit, waar hij zelfs stelt dat het zowel een tactisch als strategisch overwinning was:

*At the start of the Third Anglo-Dutch War, a Dutch fleet crossed the North Sea to attack the Anglo-French fleet at anchor in Southwold Bay. The Dutch succeeded in burning the Earl of Sandwich’s flagship, the Royal James, a 100-gun ship; the Earl went into the water and was drowned. On the Dutch side, van Ghent was also killed. **The Dutch got the better of the battle, and in thwarting the planned Anglo-French invasion, it was both a tactical and a strategic victory.** (Bender 2014: 97)*

Jonathan Israel schrijft in *The Dutch Republic* ook over een overwinning, namelijk een overwinning van de Ruyter, die echter niet beslissend was volgens hem voor de oorlog, wat ook waar bleek te zijn, maar eigenlijk wel het doel van de militaire operatie bereikt had, de blokkade te voorkomen:

It was a brave decision which led to one of the most critical battles of the Anglo Dutch War (...) De Ruyter's victory was not decisive, but the Dutch reduced Charles's flagship, the Royal James, (100 guns), to a burning wreck and damaged enough of the other English first rates to prevent a full-scale descent on the Republic, from the sea, during the ensuing months. (Israel 1995: 797)

Verder is er in de masterthesis van William Terry Cutler, de *Iron vs. gold: a study of the Anglo-Dutch wars, 1652-1674*, die in de meeste gevallen gebaseerd is om de toenmalige Britse correspondentie, ook sprake van dat het resultaat eigenlijk onduidelijk was, maar dat het om toch eerder een Nederlandse overwinning ging, aangezien het de Nederlanders wel lukte om daarvoor te zorgen, wat ze wilden:

*Technically the battle was **indecisive**, both sides losing heavily, but actually the substantial **advantages were all with the Dutch**. They had attacked a superior force in its home waters and took advantage of a weakness which was in part due to their rapid advance. Because they were able to check the French while they fought the English, they upset the allied plans of a French land invasion supported by naval action by about a month. (Cutler 1967: 91)*

In de Nederlandse bronnen heb ik wat duidelijker stellingen gevonden, dat het een Nederlandse overwinning was, maar ze geven ook toe, dat beide partijen als een winnaar van de zeeslag zich zouden kunnen voelen. In zowel *Engels-Nederlandse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw* van de auteurs Doedens & Mulder als in het artikel van Stichting Michiel de Ruyter kan men lijkende verwoordingen vinden:

Beide partijen zagen zichzelf als overwinnaar. De Republiek kon terecht de **morele en strategische overwinning** claimen: de Engelse blokkade was mislukt, het gevaar voor een

landing op de kust was voorlopig afgewend, een zwakkere vloot had een sterkere verslagen. (Doedens & Mulder 2016: 134)

*Beide partijen zagen zichzelf als overwinnaars. Het was in ieder geval een **strategische overwinning voor de Republiek**: de blokkade was mislukt en de Republiek was beter in staat de schade herstellen.* (ww1)

En ten slotte, in het artikel *Heldendaden van Nederlanders ter Zee* van de Koninklijke Marine staat hier ook iets in die zin, dat het misschien niet zo simpel is om de winnar te bepalen, wat de verliezen en schade betreft, maar dat het succes voor de Nederlanders was:

*In feite eindigde de Zeeslag bij Soleby **onbeslist**. De verliezen aan Engelse-Franse zijde betroffen de Royal James en ongeveer 2500 doden. De Nederlanders verloren drie schepen en enkele honderden gesneuvelden. (...) Maar de Nederlanders **bereikten wel het doel** van de onderneming.* (Marine 2021: 55-56)

2.2.2 Onenigheden bij de Slag bij Schooneveld?

Op de vraag of er iets anders aangegeven wordt in de bronnen over de Slag bij Schooneveld is er een vergelijkbaar antwoord te vinden zoals bij de Slag bij Solebay. Terwijl aan de Nederlandse kant bijna overal min of meer duidelijk staat geschreven, dat het inderdaad een Nederlandse overwinning was (sommigen geven wel toe, dat de slag op zich onbeslist eindigde, maar volgens de gevolgen het om een duidelijke overwinning ging), kan men bij de Britten wel vinden, dat het een gelijkspel was, maar in de meeste gevallen zijn de Britten ook van mening dat dit slag als een victorie bij de Nederlanders toegerekend kan worden. James Bender zegt in het boek *Dutch Warships of the Age of Sail 1600-1714* over de slag op de eerste dag het volgende, dat de Nederlanders wel hun doel hebben bereikt, maar dat de slag toch onbeslist eindigde:

*Although outnumbered by the Anglo-French fleet, De Ruyter again fought a masterly defensive battle off the Dutch coast that prevented the planned amphibious landing by the allies. Damage to both fleets was widespread, and the fighting ended in a **tactical stalemate** (...).* (Bender 2014: 99)

William Terry Cutler lijkt in *Iron vs. gold: a study of the Anglo-Dutch wars, 1652-1674* ook niet helemaal overtuigd te zijn, dat men het een Nederlandse overwinning kon noemen. Volgens hem eindigde de slag onbeslist, maar wel met gevolgen in het voordeel van de Republiek:

*This hit-and-run action of De Ruyter was **indecisive**, but a week later in the second battle of the Schoneveldt, De Ruyter attacked again when it was to his advantage to do so. In **another indecisive** action he hurt the Anglo-French fleet badly enough to force its return to the English coast to refit and take on new supplies. (Cutler 1967: 94)*

Daarentegen spreken zowel Jonathan Israel (in *The Dutch Republic*) als Angus Konstam (in *Warships of the Anglo-Dutch Wars 1652-74*) direct over een zege aan de kant van de Republiek. In het overzicht van het tweede boek kan men de *Battle of Schooneveld – Dutch victory* vinden. (Konstam 2011: 7) De bewoordingen van Jonathan Israel over het resultaat van de slag luiden als volgt:

Assailed in the Zeeland shallows, early in June, by an overwhelmingly superior Anglo-French fleet (...), De Ruyter exploited his greater speed and manoeuvrability to thwart and batter the allies. (Israel 1995: 812)

In het artikel van Koninklijke Marine *Heldendaden van de Nederlanders ter Zee* vindt men een klassieke analyse vanuit de Nederlandse kant, doordat het doel bereikt werd en de geallieerden grotere verliezen hadden, is er een sprake van een victorie:

*De uitslag van de Zeeslagen bij Schooneveld was **duidelijk in het voordeel van de Nederlanders**. (...) Geen van beide partijen verloor schepen, maar de schade en het verlies aan levens was op Brits-Franse vloot aanzienlijk groter. Het doel van de Nederlanders, het voorkomen van een invasie op de Zeeuwse kust, was in ieder geval op voortreffelijke wijze bewerkstelligd. (Marine 2021: 59)*

Maar opmerkelijk genoeg bijvoorbeeld in *Engels-Nederlandse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw* noemen de auteurs Doedens en Mulder geen duidelijk resultaat. Daar wordt nergens over hetzij een overwinning hetzij een gelijkspel geschreven. Misschien vonden ze dat niet van zo een groot belang om precies te verwoorden of het een overwinning

of gelijkspel was, ze lieten wel de feiten zien die wijzen ernaar dat het doel van de Nederlanders wel werd bereikt en de rest laten ze wellicht aan interpretatie van de lezer.

2.2.3. Onenigheden bij de Slag bij Kijkduin en het einde van de oorlog?

Net als bij de voorafgaande “gelijkspelen” is ook deze beslissende en laatste slag van de derde oorlog geen uitzondering in dat opzicht, dat het resultaat daarvan kan men met zeker moeite hetzij duidelijke Nederlandse overwinning hetzij een gelijkspel noemen. Aan de kant van de Nederlandse historici is deze voorzichtige kleine twijfelachtigheid wel ergens te vinden, maar in alle bronnen wordt daartoe toegevoegd, dat ingeval het een gelijkspel was, was dat zonder twijfel ook een grote strategische overwinning door de laatste poging om landing van de geallieerden dwars te kunnen bomen. Bij de Britse historici is hetzelfde het geval als bij de voorafgaande slag – sommigen geven dat aan als “onbeslist”, waarna ze vermelden dat de doel van de Nederlanders alweer bereikt werd, sommigen geven dat direct aan als een Nederlandse overwinning.

Als men naar de stelling van James Bender in *Dutch Warships of the Age of Sail 1600-1714* zou gaan kijken, zou hij kunnen vinden, dat het resultaat voor de dag onbeslist eindigde, maar voor het verdere verloop van de oorlog ging het wel om een overwinning aan de kant van de Republiek:

*The final engagement of the Third Anglo-Dutch War was **another tactical stalemate**, with widespread damage to both sides, but **de Ruyter gained the strategic victory** by again thwarting the invasion plan of the allies. (...) shortly afterwards, England withdrew from the war and made peace with the Netherlands. (Bender 2014: 103)*

In *Iron vs. gold: a study of the Anglo-Dutch wars, 1652-1674* van Cutler heb ik verwoordingen gevonden die niet zo verschillend waren in vergelijking met dat wat hij over de de uitkomst van slag bij Schooneveld schreef – het resultaat is naar zijn mening weer “onbeslist” maar wel met gevolgen in het voordeel van Nederlanders, wat naar een overwinning zou kunnen verwijzen:

*As a result of the Battle of the Texel (or as the Dutch called it, the Battle of Kijkduin, **another indecisive action**, the Dutch harbors were cleared for returning merchantmen and the **possibility of an enemy landing was eliminated**. An even more important result*

of this battle was that it fanned the flames of distrust of the English for the French. (Cutler 1967: 96)

Op dezelfde manier, als bij de slag bij Schooneveld, staat het ook zo vermeld in de boeken van zowel Angus Konstam als Jonathan Israel. Bij Angus Konstam kan men net als bij Schooneveld *Battel of Texel – Dutch victory* vinden (Konstam 2011: 7) en Israel schrijft, ook in verband met de voorafgaande slag, dit:

Again de Ruyter pulled it off, shattering enough of the English three-deckers to force abandonment of the offensive. The effect of the victories of 1673 was far – reaching. In England, the setbacks, combined with the impact of the Dutch privateering campaign (...), made it impossible for Charles II to continue. (Israel 1995: 812)

In de Nederlandse bronnen wordt daarbij ook rekening mee gehouden dat de uitkomst van de slag in een zekere zin als “onbeslist” beschouwd zou kunnen worden, historici voegen echter overal toe dat het dan in dat geval een “groot tactische overwinning” moest zijn, want de vijanden waren er niet in geslaagd wat ze van plan waren geweest, waarbij precies het omgekeerde gezegd kan worden over de vloot van de Republiek. In het artikel van de Koninklijke Marine *Heldendaden der Nederlanders ter Zee* staat dit:

*Op grond van de geleden verliezen was het niet direct **duidelijk wie er nu gewonnen had**. Het verlies aan levens was aan beide zijden groot, maar geen van beide partijen had schepen verloren. Maar de **strategische overwinning was behaald door De Ruyter en zijn ondergeschikten**. De Engelsen zagen zich gedwongen voorgoed van een landing op de Nederlandse kust af te zien. (Marine 2021: 61)*

Doedens en Mulder beschrijven dit tevens in *Engels-Nederlandse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw* inderdaad op een vergelijkbare manier:

*Het slechte weer en de opgelopen schade dwongen de geallieerde vloot terug te varen naar de monding van de Theems. **De Ruyter had in ieder geval een grote strategische overwinning geboekt** door een vijandelijke overmacht van de kust te jagen, waardoor een invasie werd afgewend. (...) De strijd op het water hadde Republiek definitief in veiligheid gebracht. (Doedens & Mulder 2016: 164)*

Wat het einde van de oorlog aangaat en wie dat gewonnen heeft, daar bestaat geen twijfel over en is er ook dus geen discussie te vinden. Alleen wordt het niet met zo veel pracht gepresenteerd als de Vrede van Breda, waarschijnlijk om die reden dat er nog Franse en Duitse legers verslagen moesten worden. Overal vindt men dat Engeland zich uit de oorlog terug trok omdat het verder onbetaalbaar voor hen werd om met de oorlog voort te gaan.

Het enige wat ik gevonden heb was het verschil daarin wat de bronnen aangeven over (financieel) winst van de Engelsen. Zowel in het artikel van Koninklijke Marine *Heldendaden der Nederlanders ter Zee* als in *Engels-Nederlandse oorlogen: door een zee van bloed in de Gouden Eeuw* van Doedens en Mulder staat er dat Engeland een bedrag heeft ontvangen voor de schade door hen gelopen in de oorlog. Jonathan Israel daartegen rondt zijn beschrijving van de oorlog met volgende woorden af, dat Engeland van de oorlog totaal geen winst heeft gemaakt:

*The Anglo- Dutch peace of February 1674 reflected the Dutch successes at sea. The treaty, despite the Dutch collapse in 1672, **brought England no gains at all.*** (Israel 1995: 813)

2.3 Slotwoord over de (on)gelijkheden en de oorlogen

Waar het historici zeker over eens zijn is het feit dat de drie zeeoorlogen van de zeventiende eeuw tussen Engeland en Nederland van enorm belang zijn geweest voor de ontwikkeling van de maritieme oorlogsvoering in de zogenaamde *Age of Sail* voor heel Europa (en hierdoor eigenlijk ook voor de rest van de wereld). Het was voornamelijk daar (en natuurlijk niet alleen dáár) waar de theorie in de praktijk gebracht werd, waar men het resultaat kon zien van hun verschillende gedachten en ideeën hoe men oorlog op zee moest voeren.

Maar hoewel de rest van Europa hier inspiratie kon krijgen en het later een hoofdstuk geworden is van de Europese geschiedenis in het kader van hoe de Europeanen oorlog op zee voerden, blijft deze periode toch het meest speciaal voor de twee landen te zijn. Het is een periode die, durf ik te stellen, goed bekend is onder zowel Engelsen als Nederlanders en waarop ze ook allebei (terecht volgens mij) trots (mogen) zijn. Het is een onafscheidbaar deel van hun DNA, het heeft geschapt wie ze tot de dag van vandaag zijn als natie. Niets voor niets duiken er in de gedachten (onder andere) beelden van machtige oorlog- en handelsvloeden op bij het horen van de namen Engeland en Nederland.

Daarom is het naar mijn mening ook goed begrijpelijk dat er een zeker streven is op te sporen om de gebeurtenissen op zo een manier te beschrijven dat het zo mogelijk dichtbij dat wat er in de werkelijkheid is gebeurd is maar tegelijkertijd ook zo dat de beide landen daarop trots zouden kunnen zijn.

Als ik even kort terugkeer naar de eerste oorlog, het onderwerp van mijn bachelorscriptie, moet ik stellen dat daar het grootste aantal van onenigheden te vinden is, zowel over de uitslagen van de bepaalde zeeslagen als over het einde van de oorlog en wie eigenlijk de winnaar was. Dat was ook een van de redenen waarom ik ervoor gekozen heb om me verder met dit onderwerp bezig te houden – ik was nieuwsgierig of dit ook voor de tweede en de derde oorlog klopt, en sterker nog, of het erger wordt.

En wat heb ik dus gevonden? Verrasend genoeg voor mij – min of meer integendeel. Eigenlijk zit er ook een bepaalde logica daarachter. De eerste oorlog was het eerste treffen van zo een schaal en sterker nog bleef er daarbij voor beide landen iets waarop ze konden wijzen wat volgens hun een doorslaggevend factor was voor het bepalen wie (en waarom) de oorlog heeft gewonnen – de Britten wezen immers op de superioriteit van hun oorlogsvloot en hun “ruwe kracht”, waarop de Nederlanders reageerden met dat een beter financieel systeem en grotere economische macht essentiëler zijn en dat het eigenlijk de uitkomst van de oorlog in hun voordeel heeft beslist.

Zowel bij de Tweede Engels-Nederlandse oorlog als bij de Derde Engels-Nederlandse zeeoorlog was het al niet meer zo een “hete discussie” of zelfs een “ruzie”. Bij het beschrijven van de feiten merkte ik, durf ik te stellen, een bepaald mate van groeiende “volwassenheid” wat de houding van de historici betreft, het leek me dat het evenredig voor de volgorde van de oorlogen “rijper” en objectiever werd.

Wat de tweede oorlog betreft is er een goede voorbeeld ervan dat hier nog de subjectieve aanpak sterk bij aanwezig was de Vierdaagse Zeeslag, het gelijkspel van de hele oorlog. Daar kan men nog bijna tegenovergestelde interpretaties vinden. Om dit te illustreren maak ik nog eens gebruik van de citaten die al eerder in dit werk gebruikt werden. Het gaat namelijk om (in verband met de Vierdaagse zeeslag) :

*De Vierdaagse Zeeslag was een **Nederlands succes**, hoewel de **Engelsen de overwinning claimden** door erop te wijzen dat De Ruyter de slag had afgebroken. De feiten spreken echter boekdelen. De Nederlanders verloren door brand vier schepen (...), De Engelsen verloren tien schepen (...) Naar schatting vielen er vijftuizend Engelse doden en gewonden (...) tegenover tweeduizend slachtoffers aan Nederlandse kant. (Doedens & Mulder 2016: 95-96)*

en:

*Because of the heavy damage done by the English to the Dutch and disregarding the heavier damage done by the Dutch to the English, Clifford considered this battle to be **an English victory**. He was sure that if the English replenished their supplies of ammunition and other provisions and quickly paid off their sailors, the English could be ready to put to sea before the Dutch, and then the world would see who won the battle. (Cutler 1967: 74)*

Maar zoals ik al eerder aangegeven heb, merkt men bij de rest niet zo veel verschillen en over het einde van de oorlog en de winnaar bestaan weinig of helemaal geen twijfels. Het is eigenlijk zelfs zo, misschien voornamelijk doordat er echt geen ruimte voor discussie bleef, dat in geval van de tweede oorlog de verliezer alle ere aan de winnaar toekent, Engeland naar Nederland dus, en dat sterker nog ook aan de Tocht naar Chatham, die in de Engelse bronnen als “*humiliating defeat*” aangegeven wordt. De Britten geven daar toe dat het grotendeels hun eigen schuld was, maar erkennen ook de Nederlandse bekwaamheid.

Bij de de derde oorlog was het nog net iets anders, daar gaat het eigenlijk om drie zeeslagen die alle op die dag “onbeslist” eindigden. Net als ik al zei in de inleiding van het hoofdstuk, waarin ik me bezig met de (on)enigheden houdt, zijn dat drie “gelijkspellen” waarbij men zou kunnen verwacht dat juist dit het meest omstreden wordt. Maar het was andersom.

En sterker nog, ook al leest men daar de formulering waarbij duidelijk aangegeven wordt dat “*the battle was indecisive*”, is daar voornamelijk de neiging te merken dat ook de niet-Nederlandse auteurs in het voordeel van Nederland zouden spreken. Om weer te laten zien om welk karakter van de beschrijving het gaat gebruik ik nog eens twee citataten, waarbij het om deze:

*Technically the battle was **indecisive**, both sides losing heavily, but actually the substantial **advantages were all with the Dutch**. They had attacked a superior force in its home waters and took advantage of a weakness which was in part due to their rapid advance. Because they were able to check the French while they fought the English, they upset the allied plans of a French land invasion supported by naval action by about a month. (Cutler 1967: 91)*

en deze gaat:

Beide partijen zagen zichzelf als overwinnaar. De Republiek kon terecht de **morele en strategische overwinning** claimen: de Engelse blokkade was mislukt, het gevaar voor een landing op de kust was voorlopig afgewend, een zwakkere vloot had een sterkere verslagen. (Doedens & Mulder 2016: 134)

In ieder geval vond ik dit een enorm interessant onderwerp om te bestuderen. Voor verder onderzoek over dit thema, zou ik denken, zou ook interessant kunnen zijn om ernaar te gaan kijken wat de Franse auteurs aangeven, ofwel wat in de Franse bronnen over de Derde oorlog staat geschreven.

Zowel in de Engelse als in de Nederlandse bronnen kwam vaak voor dat een van de mogelijke redenen waarom de militaire operaties niet succesvol waren van de geallieerden was of een slechte communicatie tussen de Engelsen en de Fransen of het feit dat de Fransen zich eerder (logisch) aan de bevelen hielden die ze gekregen hebben van hun eigen koning en die niet altijd overeenkomstig waren met de bevelen binnen hun alliantie.

Conclusie

De Eerste Engels-Nederlandse Zeeoorlog werd gevoerd op basis van maritieme en mercantiele rivaliteit. Ook al was de oorlog met een vrede beëindigt, heeft hij daaraan geen einde aan gebracht. Daarom vonden er nog twee zeeoorlogen tussen Engeland en Nederland in de zeventiende eeuw plaats: namelijk de Tweede Engels-Nederlandse zeeoorlog en de Derde Engels-Nederlandse zeeoorlog.

De Tweede Zeeoorlog, die in de jaren 1665-1667 werd gevoerd, had in feite bijna helemaal hetzelfde karakter als de Eerste. Engeland kreeg geleidelijk zo veel last van zijn meer succesvolle rivaal in scheepvaart en zeehandel, dat de oorlog onmogelijk was om te ontwijken. De oorlog werd weer aan de Republiek verklaard door Engeland. De verwachtingen van de Engelsen bleven onveranderd vanuit de Eerste Zeeoorlog – dat ze hun vijand makkelijk kunnen verslaan doordat ze sterkere vloot hadden, waar het vanaf het begin daarop leek. De oorlog ging door met wisseling van de overwinningen aan beide kanten, maar was uiteindelijk beëindigt met een doorslaggevende speciale operatie, de Tocht naar Chatham, waar het de Nederlanders gelukt was om een groot gedeelte van de Britse oorlogsvloot te vernietigen. Als resultaat was de Vrede van Breda gesloten met de Republiek duidelijk als winnaar van de hele oorlog.

De Derde Zeeoorlog was al een ander geval dan de voorafgaande twee. Terwijl de rivaliteit in de zeehandel de kern was bij de eerste en de tweede oorlog, hier ging het om de Republiek totaal te verslaan.

De oorlog was een onderdeel van een gemeenschappelijke aanval van de Duitse bisdommen Munster en Keulen én het enorme leger van Lodewijk XIV van Frankrijk in het Rampjaar 1672. Door het gebruik van de Hollandse Waterlinie was er na de eerste grote winst (tweederde van de Republiek werd snel bezet) geen vooruitgang mogelijk in de invasie op land, het werd voor de geallieerden dus van wezenlijk belang om Nederland ook vanuit de zee te kunnen aanvallen. De geallieerde vloot van Fransen en Engelsen probeerde drie keer de Nederlandse vloot te verslaan en troepen op de Nederlandse kust te landen, geen enkele van deze pogingen was echter succesvol, omdat de Nederlandse vloot dit plan altijd wist te voorkomen door een meesterlijk defensieve oorlog te voeren. De vrede werd voor de tweede keer in Westminster ondertekend en de Republiek kan weer als een winnaar van ook deze oorlog beschouwd worden.

Het antwoord op de vraag, of er iets anders staat geschreven over deze twee oorlogen in de Britse en Nederlandse bronnen kan vergeleken worden met het antwoord bij de Eerste oorlog. Er staat niets totaal iets anders maar er zijn kleinschalige verschillen vooral bij de

uitkomsten van zeeslagen die als gelijkspellen beschouwd kunnen worden. Er is ook een tendentie te merken, dat is namelijk dat feit, dat ingeval we de eerste oorlog een “ruzie” of een “heete discussie” zouden noemen, bij de tweede en de derde oorlog is het niet meer zo, waarbij het evenredig is tot de volgorde van de oorlogen – terwijl bij de Tweede oorlog men nog verschillende interpretaties kan vinden, bij de Derde is dat bijna helemaal niet zo, sterker nog hebben de auteurs bij gelijkspellen meestal vergelijkbare mening of spreken ook wel soms in het voordeel van hun toenmalige vijand.

Bronnen

Primaire bronnen:

Anoniem, *Heldendaden der Nederlanders ter zee*. Z.p. (Den Helder): Koninklijke Marine z.j. (2021). <http://www.toekomstsheveningenbad.nl/na1945/kapers/heldendadenterzee.pdf>

[geraadpleegd 03. 2023]

Bender, James, *Dutch Warships in the Age of Sail 1600-1714*. Barnsley, S Yorkshire. Seaforth Publishing 2014.

Curtler, William Terry. *Iron vs. gold: a study of the three Anglo-Dutch wars, 1652-1674*

(1967). Master's These University of Richmond.

<https://scholarship.richmond.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1261&context=masters-theses> [geraadpleegd 03. 2023]

Doedens, Anne, Mulder, Liek, *Nederlands-Engelse Oorlogen: Door een zee van bloed in de Gouden Eeuw*. Zutphen: Walburg Pers 2016.

Israel, Jonathan I., *The Dutch Republic. Its Rise, Greatness, and Fall 1477-1806*. Oxford: OUP 1995.

Konstam, Angus, *Warships of the Anglo-Dutch Wars 1652-74*. Oxford. Osprey Publishing 2011.

Prud'Homme van Reine, Ronald, *Zeehelden: wie waren ze ook alweer*. Den Briel: Historisch Museum 2010.

<http://www.historischmuseumdenbriel.nl/nl/collectie/collectie/archief/zeehelden-wie-waren-ze-ook-alweer/zaaltekst-zeeheldendef-17-januari.pdf> [geraadpleegd 03. 2023]

Roorda Dr, D. J., *Het Rampjaar 1672*. Bussum. Unieboek N.V. 1971.

Secundaire bronnen:

Koops, Enne *De vier Engels-Nederlandse oorlogen (17 & 18 Eeuw)*. *Historiek.net*

<https://historiek.net/engels-nederlandse-oorlogen-samenvatting/136744/> [geraadpleegd 03. 2023]

Prud'Homme van Reine, Ronald, *Zeeslagen&Zeehelden, Vanaf de Gouden Eeuw*. Veen Media. Luisterboek. 2012

Rommelse, Gijs. "The Role of Mercantilism in Anglo-Dutch Political Relations, 1650-

74." *The Economic History Review*, vol. 63, no. 3, 2010, pp. 591–611. *JSTOR*,

www.jstor.org/stable/40929818. Accessed 5 Mar. 2021. [geraadpleegd 03. 2023]

Internetbronnen:

www1. <https://www.deruyter.org/strategie-sub1> [geraadpleegd 03. 2023]

Anotace

Jméno autora: Bc. Dominik Malíšek

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra nederlandistiky

Název magisterské práce: De Engels-Nederlandse oorlogen als historisch strijdpunt

Anglický název magisterské práce: The Anglo-Dutch Naval Wars as a Historical Point of Contention

Český název magisterské práce: Anglo-nizozemské námořní války jako bod sporu mezi historiky

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jana Engelbrechtová Ph.D.

Počet znaků (bez mezer): 99 054

Počet stránek: 59

Počet příloh: 0

Počet použitých titulů:

a) literární zdroje: 11

b) internetové zdroje: 1

Klíčová slova: zeeoorlog, zeehandel, oorlogschip, koopvaarder, zeeslag, het linieschip, maritime, oneinigheid, overwinning, gelijkspel, nederlaag

Krátká charakteristika: Tato magisterská práce se zabývá historickou analýzou Druhé a Třetí anglo-nizozemské války, které proběhly v letech 1665-1667 a 1672-1674 a tím, zda se to, co udávají britští a nizozemští historikové o tomto tématu, v něčem liší. Práce se v první kapitole věnuje těmto válkám z historického hlediska, kde podává jejich analýzu. Ve druhé kapitole dochází k analýze rozdílů mezi použitými zdroji, tedy k porovnání, v čem se převážně (a zdali tomu tak vůbec je) britští a nizozemští historikové rozcházejí a shodují.

Conclusion

The aim of this master's thesis is to provide a detailed historical analysis of the Second and Third Anglo-Dutch Naval Wars, which is then followed by a chapter devoted to whether, as with my bachelor's thesis, British (or authors who draw on British literature) and Dutch historians agree in their views and findings, or whether they differ, and in what ways and to what extent.

In other words, it addresses once again the question of whether some of the historians present historical facts in a different way, and if it can be concluded that this difference is due to a desire to improve the appearance of that event to the benefit of their nationality. This has once more proved to be true, although it again must be stated that the extent of these differences is one more time rather small and is probably come again due to the fact that historians derived their knowledge from contemporary correspondence which seemed to be rather biased.

The thesis is divided into two chapters. The first is devoted to the description of historical facts, the second chapter again aims to identify the differences that can be found in the sources in which the authors attempt to describe this part of history.

Resumé

Cílem této magisterské práce je podat podrobnou historickou analýzu Druhé a Třetí anglo-nizozemské námořní války, kterou poté následuje kapitola věnovaná tomu, zda, podobně jako u mé práce bakalářské, se britští (nebo autoři, kteří vycházejí z britské literatury) a nizozemští historikové shodují ve svých názorech a poznacích, či zda se rozcházejí a v tom případě v čem a do jaké míry.

Jinými slovy, zabývá se opět otázkou, zda někteří z historiků uvádějí historická fakta jinak a zda je možné konstatovat, že tento rozdíl je zapříčiněn snahou o vylepšení vzhledu oněch událostí k dobru jejich národnosti. To se opět ukázalo být pravdou, i když je opět třeba konstatovat, že rozsah těchto rozdílů je znova poněkud malý a je pravděpodobně zase způsoben skutečností, že historici odvozovali své poznání od tehdejší korespondence, která se zdála být dosti zaujatou.

Práce je rozdělena do dvou kapitol. První je věnována popisu historických skutečností, druhá kapitola má tedy opět za cíl určit odlišnosti, které je možné najít ve zdrojích, v nichž se autoři se pokoušejí popsat tuto část historie.